

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lagar om klientens ställning och rättigheter inom socialvården samt om ändring av socialvårdslagen

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås att det stiftas en lag om klientens ställning och rättigheter inom socialvården. Lagen innehåller de centrala rättsliga principer som gäller klienternas medbestämmande inom socialvården, bemötandet av dem samt deras rättsskydd. Lagen gäller klientens ställning och rättigheter inom både offentlig och privat socialvård. Angående skyldigheten att ordna socialvård och anvisa den resurser bestäms särskilt.

Lagen klarlägger växelverkan och samarbetet mellan klienten och socialvårdspersonalen. Socialvård bör basera sig på ett myndighetsbeslut eller, i fråga om privat socialvård, på ett avtal mellan den som lämnar socialvård och klienten. När socialvård lämnas skall i samförstånd med klienten eller dennes företrädare göras upp en service-, vård-, rehabiliterings- eller annan plan.

Betoningen av klienternas rätt till information och deras självbestämmanderätt gör att socialvården i högre grad börjar utgå från klienten. Personalen inom socialvården skall i sitt handlings- och tänkesätt i första hand utgå från klientens behov, önskemål och förväntningar sådana klienten uttrycker dem. Målet skall i första hand vara betjäning från de utgångspunkter som klienten framför, inte de behov som hjälparen eller organisationen dikterar. Särskild uppmärksamhet bör fästas vid sådana äldres, utvecklingshämmandes och

minderårigas ställning och rättigheter som behöver mycket vård och omsorg.

I propositionen ingår även sekretessbestämmelser och bestämmelser om utlämnande av sekretessbelagda uppgifter. Huvudregeln är att uppgifter ur en sekretessbelagd handling skall få lämnas ut enbart med klientens uttryckliga samtycke eller på det sätt som särskilt bestäms i lag. Man kan dock bli tvungen att utlämna sekretessbelagda uppgifter trots att samtycke inte kan erhållas eller om klienten uttryckligen förbjuder att de utlämnas. I propositionen klarläggs de situationer där uppgifter skall kunna lämnas ut utan klientens samtycke.

Det föreslås att socialvårdslagen ändras så att kommunen till sitt förfogande skall ha tjänster vilka tillhandahålls av en tjänsteinnehavare som deltar i klientarbetet och har yrkesmässig behörighet som socialarbetare. Dessutom preciseras socialvårdslagen i fråga om socialvårdsmyndigheternas handräckning och rätt att få upplysningar. De sistnämnda ändringarna i socialvårdslagen beror på regeringens proposition med förslag till lag om offentlighet i myndigheternas verksamhet (RP 30/1998 rd), som avläts till riksdagen i april 1998.

Lagarna avses träda i kraft samtidigt med lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet.

INNEHÅLL

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL	1
ALLMÄN MOTIVERING	4
1. Inledning	4
2. Nuläge	5
2.1. Lagstiftning	5
2.1.1. Klientbegreppet inom socialvården	5
2.1.2. Deltagande i planeringen av tjänsterna	6
2.1.3. Vård oberoende av egen vilja	6
2.1.4. Klientens rättsskyddsmedel	6
2.1.5. Datasekretess och skyldighet att lämna upplysningar	8
2.2. Inverkan av annan lagstiftning	8
2.3. Internationella överenskommelser	9
2.3.1. Förenta nationerna (FN)	10
2.3.2. Europarådet	11
2.3.3. Datasekretessöverenskommelser	12
2.4. Praxis	12
2.5. Bedömning av nuläget	12
3. Propositionens mål och de viktigaste förslagen	13
4. Propositionens verkningar	14
4.1. Verkningar i fråga om ekonomi, organisation och personal	14
4.2. Verkningar för olika medborgargrupper	14
5. Beredningen av propositionen	14
6. Andra omständigheter som inverkat på propositionens innehåll	15
6.1. Reformen av offentlighets- och sekretesslagstiftningen samt personuppgiftslagen	15
6.2. Totalrevisionen av förmynderskapslagstiftningen	16
6.3. Samband med internationella fördrag	16
DETALJMOTIVERING	17
1. Lagförslagen	17
1.1. Lag om klientens ställning och rättigheter inom socialvården	17
1 kap. Allmänna bestämmelser	17
2 kap. Klientens rättigheter och skyldigheter	19
3 kap. Sekretess och utlämnande av sekretessbelagda uppgifter	24
4 kap. Särskilda bestämmelser	29
5 kap. Ikraftträdelsebestämmelser	29
1.2. Socialvårdslagen	29
2. Ikraftträdande	35
LAGFÖRSLAGEN	36
1. Lag om klientens ställning och rättigheter inom socialvården	36
2. Lag om ändring av socialvårdslagen	40

BILAGA

Parallelltexter 42

ALLMÄN MOTIVERING

1. Inledning

Denna proposition handlar om klientens ställning och rättigheter inom socialvårdens olika verksamhetsformer. Syftet med de föreslagna lagarna är att lagstifta om vissa centrala principer som ansluter sig till bemötandet av klienterna inom socialvården. Ändamålet med lagen är att klarlägga och förenhetliga samarbetet och växelverkan mellan klienten och den som lämnar socialvård. Klienten har inom socialvården blivit en allt viktigare individ, som deltar i det beslutsfattande som gäller honom själv och vars behov, åsikter och erfarenheter måste beaktas.

Målet är att trygga klientens ställning och rättigheter när han eller hon använder sig av socialvård. Den föreslagna lagen innehåller inga bestämmelser om skyldighet att ordna socialvård eller hur socialvårdens resurser skall anvisas eller om klientens rättigheter att få olika tjänster och förmåner. Ansvaret för ordnandet och verkställigheten av lagstadgad social- och hälsovård tillfaller kommunerna och samkommunerna. Genom lagstiftningen reglerar staten kommunernas och samkommunernas uppgifter samt klienternas ställning. Staten deltar också genom statsandelar i finansieringen av verksamheten. Kommunens skyldighet att ordna socialvård och klientens rättigheter regleras särskilt i den speciallagstiftning som gäller socialvården. Angående statsandelarna och det därtill anslutna planeringssystemet samt kommunens skyldighet att anvisa resurser för socialvården bestäms i lagen om planering av och statsandel för social- och hälsovården (733/1992), nedan planerings- och statsandelslagen.

Inom socialvårdens olika verksamhetsformer betonas i synnerhet större autonomi för klienterna, starkare ställning för klienterna när de uträttar sina ärenden, bättre möjligheter att råda över sig själv och större självbestämmanderätt för klienter som befinner sig på anstalter eller annars behöver särskild vård och starkare rättsskydd för i synnerhet sådana klientgrupper som själva har dåliga förutsättningar att slå vakt om sina egna rättigheter. Sådana grupper är i synnerhet de-

menta åldringar, utvecklingshämjade samt barn och ungdomar som behöver speciellt mycket vård och omsorg.

Människorna har blivit mera intresserade än tidigare av sina egna rättigheter samt av sin ställning som klienter inom social- och hälsovården. Grunden för personalens handlings- och tänkesätt bör också vara klientens behov, önskemål och förväntningar sådana klienten uttrycker dem. Målet bör vara att betjäna klienten från de utgångspunkter han eller hon själv framför och inte de behov som hjälparen eller organisationen dikterar.

Klienternas utbildningsnivå har stigit och deras kunskaper om social- och hälsovården ökar hela tiden. De klienter som anlitar tjänsterna blir allt mera krävande och klienternas aktivering inverkar i framtiden mera än tidigare på hurdana avgöranden serviceproducenterna träffar. Klienten vill bli hörd och ställa krav på de tjänster han eller hon anlitar.

Den enskilda människans ställning och rättigheter påverkas också av den reform av de grundläggande fri- och rättigheterna (969/1995) som trädde i kraft i augusti 1995. Ur den enskilda människans synvinkel är det viktigt att hon oftare än tidigare direkt kan åberopa sina grundläggande fri- och rättigheter. En klar definition av de grundläggande fri- och rättigheterna hjälper också annars människan att gestalta sina rättigheter och sin ställning i förhållande till det allmänna, samhället och sin miljö.

När det gäller den nuvarande lagstiftningen är bestämmelserna om klientens ställning och rättigheter inom socialvården spridda i socialvårdslagstiftningen. Någon separat enhetlig lagstiftning om klientens ställning och rättigheter finns inte. När rättigheterna och ställningen för en klient inom socialvården behandlas gäller det också att beakta den allmänna förvaltningsrättsliga lagstiftningen, som reglerar förfarande, offentlighet och sekretess samt ändringsökande (lagen om förvaltningsförfarande, 598/1982, lagen om allmänna handlingars offentlighet, 83/1951, förvaltningsprocesslagen, 586/1996).

I socialvårdslagens (710/1982) 39 §, som gäller lämnande av socialvård, konstateras

att vid lämnande av socialvård skall särskild uppmärksamhet ägnas klientens egna önskemål och möjligheter att delta i planeringen av den vård som gäller honom. Även i socialvårdsförordningen (607/1983) ingår bestämmelser om klientens deltagande samt om beaktande av individuella förhållanden och specialbehov. För bedömning av klientens behov av socialvård och för säkerställande av att han erhåller hjälp skall vid behov en vårdplan uppgöras tillsammans med honom. I speciallagarna gällande socialvårdens olika klientgrupper ingår dessutom bestämmelser om bl.a. klientens deltagande i planeringen av tjänsterna, vård oberoende av egen vilja och de förfaranden som då tillämpas samt integritetsskydd (barnskyddslagen 683/1983, lagen om missbrukarvård 41/1986, lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda 519/1977). Om åldersvården finns inga separata bestämmelser, utan verksamhetsprinciperna och förfarandena härleds ur den allmänna lagen om socialvården, socialvårdslagen.

Inom hälso- sjukvården trädde patientskadelagen (585/1986) i kraft i maj 1987 och lagen om patientens ställning och rättigheter (785/1992), nedan patientlagen, i mars 1993. Patientlagen gäller patientens ställning och rättigheter inom både privat och offentlig hälso- och sjukvård. Där bestäms bl.a. hur patienterna skall bemötas, patientens och patienten närståendes rätt till information, självbestämmanderätt, minderåriga patienters ställning, förfarandet med anmärkning samt om journalhandlingar. Även tjänster som tillhandahålls i socialvårdsinrättningar av läkare, sjukskötare, fysioterapeuter och andra yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården hör till patientlagens tillämpningsområde.

Klientens ställning och rättsskydd inom socialvården är delvis sämre reglerade än patientens ställning och rättsskydd inom hälso- och sjukvården. Avsikten med propositionen är att öka klienternas aktivitet och självbestämmanderätt inom socialvården, att säkerställa klientens rätt till god vård, service och information samt att garantera ett tillräckligt rättsskydd.

2. Nuläge

2.1. Lagstiftning

Socialvårdslagstiftningen gäller i huvudsak

ordnandet, förvaltningen och övervakningen av socialvården samt socialvårdspersonalens ställning. Bestämmelser som säkerställer klientens ställning och rättigheter inom socialvården finns i både socialvårdslagen och speciallagstiftningen om socialvården. Bestämmelserna bildar en svårtolkad helhet.

2.1.1. Klientbegreppet inom socialvården

Begreppet klient definieras inte i socialvårdslagen. Indirekt kan en definition på klientskap dock härledas ur socialvårdslagen. Enligt 13 § socialvårdslagen skall kommunen såsom till socialvården hörande skyldigheter sörja för att socialservice anordnas för kommunens invånare och att utkomststöd ges personer som vistas i kommunen. I 14 § socialvårdslagen definieras vem som är kommunens invånare och har rätt till de tjänster och förmåner som det hör till kommunens skyldighet att ordna. Beträffande brådskande fall och situationer som på grund av omständigheterna kan jämföras med dem bestäms särskilt om kommunens skyldighet att ordna socialvård även för andra än kommunens invånare (15 §).

Begreppet klient inom socialvården kan också härledas ur 1 §, som gäller socialvårdens tillämpningsområde. Med socialvård avses socialservice, utkomststöd, sociala understöd och med dessa sammanhängande funktioner som är avsedda att främja och upprätthålla enskild persons, familjs och samfunds sociala trygghet och handlingsförmåga.

I de speciallagar som gäller socialvården ingår definitioner av klientbegreppet. Klientskap definieras i speciallagarna genom att där bestäms vem som får de tjänster eller förmåner som lagen avser. Till exempel enligt 2 § lagen om barndagvård (36/1973) kan sådana barn komma i åtnjutande av barndagvård som ännu icke nått läropliktsåldern, samt om särskilda omständigheter det påkallar, även äldre barn, för vilka vård icke ordnats på annat sätt. Enligt 11 a § i samma lag kan barnets föräldrar eller andra vårdnadshavare få en sådan av kommunen anordnad dagvårdsplats för barnet som avses i 1 § 2 eller 3 mom. efter utgången av föräldrapenningsperioden tills barnet börjar i grundskolan eller motsvarande skola. Dagvården skall om möjligt anordnas i den form som barnets föräldrar eller andra vårdnadshavare önskar.

Enligt 1 § lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda är en i lagen avsedd klient en person som på grund av medfödd eller i utvecklingsåldern erhållen sjukdom, defekt eller skada hämmats eller störts i sin utveckling eller sina psykiska funktioner och som icke med stöd av annan lag kan erhålla de tjänster han behöver.

I barnskyddslagen ingår inte någon egentlig klientdefinition. I 10 § 3 mom. förpliktas dock den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter att övervaka att barnets bästa tillgodoses, och 9 och 16 § förpliktar socialvårdsmyndigheterna att i fråga om familje- och individinriktat barnskydd handla så att barnets bästa beaktas i första hand. Enligt 12 och 16 § är socialnämnden skyldig att vidtaga åtgärder om förhållandena i hemmet äventyrar eller inte tryggar barns eller en ung persons hälsa eller utveckling eller om barn eller ung person genom sitt beteende äventyrar sin hälsa eller utveckling. Utöver barnet är också dess föräldrar och andra som har hand om barnet klienter inom barnskyddet, och man försöker skydda barnet i första hand genom att stöda dessa personer.

2.1.2. Deltagande i planeringen av tjänsterna

Enligt 39 § socialvårdslagen skall vid lämnande av socialvård särskild uppmärksamhet ägnas klientens egna önskemål och möjligheter att delta i planeringen av den vård som gäller honom. Klienten skall betjänas och service för honom anordnas även med beaktande av hans modersmål.

Enligt 6 § socialvårdsförordningen skall klientens personliga förhållanden och särskilda behov beaktas när socialvård lämnas. Dessutom skall beaktas klientens relationer till honom närstående personer och tryggheten av dem. För bedömning av klientens behov av socialvård och för säkerställande av att han erhåller hjälp skall vid behov en vårdplan uppgöras i samråd med honom.

I speciallagstiftningen om socialvården finns flera bestämmelser om att en service-, vård- eller rehabiliteringsplan bör uppgöras tillsammans med klienten eller dennes företrädare, bl.a. 27 a och 27 b § socialvårdslagen, 4 § 2 mom. familjevårdarlagen (312/1992), 10 § 2 och 3 mom. lagen om utkomststöd (1412/1997) och 11 § barnskyddslagen.

Enligt 5 § socialvårdsförordningen skall socialvårdsklienterna ges möjlighet att på ett ändamålsenligt sätt delta i och påverka planeringen och genomförandet av den vård som lämnas inom socialvården och dess olika verksamhetsenheter.

2.1.3. Vård oberoende av egen vilja

Med vård oberoende av egen vilja avses åtgärder som vidtas mot en persons uttryckliga vilja eller oberoende av den i de situationer där hans åsikt inte kan klarläggas. Som exempel kan nämnas omhändertagande enligt barnskyddslagen och ordination för vård enligt lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda.

2.1.4. Klientens rättsskyddsmedel

Ändringssökande

Enligt 45 § socialvårdslagen får ändring i ett beslut som har fattats av en tjänsteinnehavare som är underställd ett kollegialt organ som sköter verkställigheten av socialvården inte sökas genom besvär.

Den som är missnöjd med beslutet kan dock få tjänsteinnehavarens beslut behandlat i det kollegiala organet, om han yrkar detta inom 14 dagar efter det han fick del av beslutet. Förfarandet överensstämmer med lagen om förvaltningsförfarande.

Enligt 46 § socialvårdslagen får ändring i ett beslut som fattats av ett kollegialt organ sökas genom besvär hos länsrätten inom 30 dagar efter delfäendet. Besvärsmått enligt 46 § 1 mom. socialvårdslagen föreligger inte då om sökande av ändring stadgas något annat eller då det har förbjudits, inte heller då ett beslut enligt kommunallagen (365/1995) kan föras till behandling i kommunstyrelsen.

Enligt 47 § socialvårdslagen kan ett beslut trots att ändring har sökts verkställas, om det är sådant att det inte kan uppskjutas eller om det av orsaker som har samband med socialvårdsåtgärderna inte kan uppskjutas. Besvärsmyndigheten kan förordna att verkställigheten skall avbrytas eller förbjuda verkställigheten.

Enligt 48 § socialvårdslagen skall ändring i statlig myndighets beslut i ärende som rör socialvård sökas i den ordning som är stadgad i förvaltningsprocesslagen (586/1996).

Enligt 49 § socialvårdslagen får ändring inte sökas i länsrättens utslag eller beslut

som gäller betalande av utkomststöd, utkomststödets belopp, lämnande av socialservice eller beloppet av avgift som fastställts för socialservice. Till riksdagen avläts den 9 oktober 1998 en regeringsproposition (RP 166/1998) där det föreslås att 49 § socialvårdslagen ändras så, att ändring i länsrättens utslag eller beslut som gäller betalande av utkomststöd eller utkomststödets belopp skall få sökas genom besvär, om högsta förvaltningsdomstolen beviljar besvärstillstånd.

I de lagar som gäller olika klientgrupper finns dessutom bestämmelser om ändringsökande som kompletterar socialvårdslagen.

Justitiekanslerns och riksdagens justitieombudsmans tillsyn

Riksdagens justitieombudsman och justitiekanslern i statsrådet är de högsta laglighetsövervakarna. Riskdagens justitieombudsman utövar tillsyn över att domstolar och övriga myndigheter samt tjänstemän i sina uppgifter liksom även offentligt anställda arbetstagare och andra vid skötseln av offentliga uppdrag följer lag samt fullgör sina skyldigheter (49 § Regeringsformen för Finland, 94/1919).

Till justitiekanslerns uppgifter hör också en allmän laglighetsövervakning. Justitiekanslern övervakar att myndigheter och tjänstemän i sina uppgifter samt offentligt anställda arbetstagare och andra personer vid skötseln av offentliga uppdrag följer lag och fullgör sina skyldigheter så att ingens lagliga rättigheter kränks (RF 46 §).

Genom reformen av de grundläggande fri- och rättigheterna ändrades 46 och 49 § regeringsformen så att justitiekanslern och justitieombudsmannen i sitt uppdrag också skall övervaka att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna respekteras. Övervakningen av de grundläggande fri- och rättigheterna samt de mänskliga rättigheterna i myndigheternas verksamhet hänför sig på ett naturligt sätt till justitiekanslerns och justitieombudsmannens lagtillsynsuppgifter. En betydande del av t.ex. klagomålen till justitieombudsmannen innehåller dimensioner som rör de grundläggande fri- och rättigheterna samt de mänskliga rättigheterna. Bestämmelserna i regeringsformen utvidgar inte justitieombudsmannens eller justitiekanslerns tillsynsuppgifter och de förändrar inte heller uppgiftsfördelningen mellan justitieombudsmannen och justitie-

kanslern, men de framhäver den andel övervakningen av de grundläggande fri- och rättigheterna samt de mänskliga rättigheterna har av övervakningen som helhet.

Övervakningen av traditionell offentlig service hör till de högsta laglighetsövervakarnas behörighet, oavsett vem som producerar servicen. Privatiseringen av servicen har således inte försvagat klienternas rättsskydd.

Den 1 september 1998 inledde en biträdande justitieombudsman sitt arbete vid justitieombudsmannens kansli. Biträdande justitieombudsmannens särskilda uppgiftsområde utgörs av uppföljning och övervakning av barns rättigheter.

Riksdagens justitieombudsman har i sina avgöranden ingripit bl.a. barnskyddsklienters, utvecklingshämmandes och åldringars ställning och rättigheter.

Socialvårdsmyndigheternas styrning och tillsyn

Den allmänna planeringen, styrningen och övervakningen av social- och hälsovården ankommer på social- och hälsovårdsministeriet samt i länen på länsstyrelserna (3 § 1 mom. socialvårdslagen, 2 § 1 mom. kommunallagen). Enligt länsstyrelselagen (22/1997) sköter länsstyrelsen uppgifter i anslutning till social- och hälsovårdsförvaltningen och enligt länsstyrelseförordningen (120/1997) uppgifter inom olika ministeriers förvaltningsområden enligt vad som bestäms särskilt. Länsstyrelserna styr och övervakar också privata socialserviceproducenter (lagen om tillsyn över privat socialservice, 603/1997).

I planerings- och statsandelslagen ingår en möjlighet att pröva ändamålsenligheten i kommunens servicesystem i fråga om den nödvändiga basservicen. I anslutning till social- och hälsovårdsministeriet finns grundskyddsnämnden (35 och 36 § planerings- och statsandelslagen). Ministeriet kan låta grundskyddsnämnden pröva servicesystemets ändamålsenlighet, om kommunen inte har ordnat sådan service för sina invånare som avses i speciallagarna och så att den nödvändiga basservicen motsvarar allmänt godkänd nivå i Finland.

Grundskyddsnämnden skall utreda ändamålsenligheten i kommunens servicesystem. Om nämnden konstaterar att servicesystemet har allvarliga brister av orsaker som beror

på kommunen, kan nämnden ge kommunen rekommendationer om hur och inom vilken tid bristerna i servicesystemet skall korrigeras.

2.1.5. Datasekretess och skyldighet att lämna upplysningar

Enligt 40 § socialvårdslagen skall en socialvårdsklient och dennes förmyndare ge en tjänsteinnehavare och nämnden sådana upplysningar som är nödvändiga för lämnande av socialvård. Innan upplysningar ges har klienten och dennes förmyndare rätt att få kännedom om varför upplysningarna behövs, för vilket ändamål de används samt till vilken myndighets eller vilka tjänsteinnehavares kännedom de bringas eller kan bringas. En socialvårdsklient har rätt att få uppgift om handlingar och annat material som en tjänsteinnehavare inom socialvården eller organet förfogar över och som har betydelse i hans ärende. Detsamma gäller även förmyndare, då befogat skäl därtill föreligger. I lagen om allmänna handlingars offentlighet bestäms dessutom om part tillkommande rätt till handling (19 §).

I 56 § socialvårdslagen bestäms om myndigheternas inbördes skyldighet att lämna upplysningar och om deras rätt till handräckning. I paragrafen uppräknas de sammanslutningar som är skyldiga att på begäran avgiftsfritt lämna socialvårdsmyndigheterna för utförandet av deras uppgifter erforderliga upplysningar och utredningar.

I 57 § bestäms åter om tystnadsplikt gällande upplysningar om klienten. Om sanktioner för brott mot skyldigheten att lämna upplysningar och tystnadsplikten bestäms i 58 §.

Om klientens rätt att granska uppgifter om honom eller henne själv i socialvårdens personregister bestäms i personregisterlagen (471/1987) och personregisterförordningen (476/1987). Till riksdagen avläts i juli 1998 regeringens proposition med förslag till personuppgiftslag och till vissa lagar som har samband med den (RP 96/1998), vilken skall ersätta personregisterlagen.

2.2. Inverkan av annan lagstiftning

Den allmänna förvaltningsrättsliga lagstiftningen som reglerar förfarande, offentlighet och sekretess samt ändringssökande måste också beaktas när klientens ställning och

rättigheter inom socialvården behandlas. Den allmänna lag som gäller myndigheternas förfarande är lagen om förvaltningsförfarande. Delgivning regleras av lagen och förordningen om delgivning i förvaltningsärenden (232 och 662/1966). Offentlighet och sekretess regleras av lagen om allmänna handlingars offentlighet (83/1951), den förordning (650/1951) som innefattar vissa undantag i fråga om allmänna handlingars offentlighet samt personregisterlagen. Den allmänna lag som reglerar ändringssökande är förvaltningsprocesslagen. Om sökande av ändring i folkpensionsanstaltens och andra försäkringsanstalters beslut bestäms särskilt.

I kommunallagen ingår bestämmelser om bl.a. kommuninvånarnas möjligheter att delta och påverka, initiativrätt samt sökande av ändring i kommunala organs beslut.

Konsumentskyddslagen (38/1978) tillämpas inte på lagstadgade offentliga tjänster. Emellertid har man ansett att lagen kan tillämpas på privat socialservice.

En persons ställning och rättigheter som klient inom socialvården påverkas i synnerhet av reformen av de grundläggande fri- och rättigheterna, som trädde i kraft den 1 augusti 1995. Det viktigaste målet för reformen av de grundläggande fri- och rättigheterna är att utvidga och befästa det grundlagsstadgade skyddet för individens rättigheter. Genom de nya bestämmelserna vill man förbättra individens rättsskydd även på området för sociala rättigheter samt skapa förutsättningar för att människorna mera än tidigare kan påverka saker som gäller dem själva. Ur den enskilda människans perspektiv är det viktigt att hon oftare än tidigare direkt kan åberopa sina grundläggande fri- och rättigheter.

I 5 § 1 mom. regeringsformen garanteras att alla är lika inför lagen. Bestämmelsen uttrycker huvudprincipen om likställdhet och jämställdhet. Den allmänna principen om likställdhet inbegriper förbud mot godtycklighet och krav på lika behandling i liknande fall. I 5 § 2 mom. ingår dessutom ett särskilt förbud mot diskriminering. Ingen får utan godtagbart skäl ges en annan ställning på grund av kön, ålder, ursprung, språk, religion, övertygelse, åsikt, hälsotillstånd eller handikapp eller av någon annan orsak som hänför sig till hans person. I regeringsformen uppräknas vissa förbjudna diskrimineringsgrunder på samma sätt som i diskrimineringsbestämmelserna i de internationella

överenskommelserna om mänskliga rättigheter. Med dessa grunder jämställs även andra skäl som hänför sig till personen.

I 5 § 3 mom. regeringsformen ingår en särskild bestämmelse om jämlikt bemötande av barn. Barnen skall ha rätt till medinflytande enligt sin utvecklingsnivå i frågor som gäller dem själva. Genom bestämmelsen vill man betona att barn bör bemötas likvärdigt också i förhållande till den vuxna befolkningen. Varje barn bör bemötas som en individ, inte enbart som ett passivt objekt för verksamheten. Samernas ställning som urfolk nämns också särskilt i 14 § regeringsformen. Dessutom tryggas romernas och andra gruppers språkliga och kulturella rättigheter i en bestämmelse. Även ett omnämnande av tryggande av rättigheterna för dem som använder teckenspråk intogs i regeringsformen.

Om rätten till personlig frihet, integritet och säkerhet bestäms i 6 § regeringsformen. Personlig frihet har karaktären av en allmän grundläggande rättighet, som vid sidan av den fysiska friheten också skyddar den fria viljan och självbestämmanderätten. Ett förbud mot behandling som kränker människovärdet ingår bland regeringsformens rättigheter till frihet. Regeringsformens 8 § innehåller skydd för privatlivet och bestämmelser om skydd för heder och hemfrid. Utgångspunkten för skydd av privatlivet är att individen har rätt att leva sitt eget liv utan att myndigheter eller andra utomstående instanser godtyckligt eller utan anledning befattar sig med hans privatliv. Privatlivet omfattar bl.a. individens rätt att bestämma över sig själv. Även familjelivet ingår i det skydd av privatlivet som avses i bestämmelsen. I 8 § konstateras dessutom att om skydd för personuppgifter stadgas närmare i lag. Enligt 2 mom. är brev- och telefonhemligheten samt hemligheten i fråga om andra förtroliga meddelanden okränkbar. Bestämmelsen syftar till att skydda innehållet i förtroliga meddelanden så att det inte når utomstående. Bestämmelsen försöker däremot inte ordna relationerna mellan kommunikationsparterna eller deras beteende. Frågan om kommunikationsparternas rätt att offentliggöra ett meddelande som är avsett att vara förtroligt måste således avgöras på andra grunder.

I 9 § regeringsformen tryggas religions- och samvetsfriheten. Dessutom preciseras dimensionerna för dessa friheter. Paragrafen

har ett mera övergripande innehåll än den tidigare paragrafen, eftersom den vid sidan av den traditionella religionsfriheten också tryggar andra än religiösa övertygelser.

Viktiga är också bestämmelserna i 10 § regeringsformen om yttrandefrihet och offentlighetsprincipen, rätten att ta del av offentliga handlingar samt i 11 § 3 mom. om deltagande, enligt vilken den enskildes möjligheter att påverka beslut som gäller honom själv bör utökas. Tillsammans med 5 § 3 mom. förutsätter bestämmelsen att också barn garanteras möjlighet till medinflytande enligt sin utvecklingsnivå i frågor som gäller dem själva.

De viktigaste grundläggande bestämmelserna om social trygghet har samlats i 15 a §. I grundlagen garanteras var och en rätt till sådan utkomst och omsorg som är oundgänglig för ett människovärdigt liv. Bestämmelsen hör nära samman med 6 § som tryggar rätten till liv. Med oundgänglig utkomst och omsorg avses en sådan inkomstnivå och sådan service som säkerställer betingelserna för ett människovärdigt liv. Det allmänna skall också, enligt vad som närmare stadgas genom lag, tillförsäkra var och en tillräckliga social- och hälsovårdstjänster samt främja befolkningens hälsa.

Enligt regeringsformens 16 § skall det allmänna se till att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna förverkligas. Genom reformen av de grundläggande fri- och rättigheterna försökte man stärka ställningen i det finländska rättssystemet för sådana överenskommelser om mänskliga rättigheter som är bindande för Finland.

Den föreslagna lagens bestämmelser om klientens rättigheter konkretiserar ovan beskrivna bestämmelser om de grundläggande fri- och rättigheterna i regeringsformen.

2.3. Internationella överenskommelser

Finland har ratificerat flera internationella överenskommelser om mänskliga rättigheter och andra överenskommelser som medför förpliktelser att garantera alla medborgare vissa bestämda rättigheter i förhållande till staten. Utgångspunkten för de internationella överenskommelser är att trygga individens rättigheter. Dessutom binder Förenta nationernas generalförsamlings olika deklARATIONER Finland politiskt och moraliskt.

Överenskommelser om mänskliga rättig-

heter som är förpliktande för Finland är bl.a. internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (FördrS 6/1976) och internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (FördrS 8/1976), vilka antagits av FN, samt konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (FördrS 19/1990) och Europeiska sociala stadgan (FördrS 44/1991), vilka antagits av Europarådet.

2.3.1. Förenta nationerna (FN)

Till det internationella skyddet för de mänskliga rättigheterna hör den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna, som har antagits av FN:s generalförsamling den 10 december 1948. Förklaringen innehåller rättigheter till frihet samt även några ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Enligt artikel 1 i förklaringen är alla människor födda fria och lika i värde och rättigheter. Envar har rätt till liv, frihet och personlig säkerhet (artikel 3). Enligt artikel 9 får ingen godtyckligt anhållas, fängslas eller landsförvisas. I artikel 19 konstateras att envar har rätt till åsiktsfrihet och yttrandefrihet.

Utgångspunkten för den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna är således frihet och jämlikhet. Förklaringens principer är viktiga med tanke på klientens ställning och rättigheter inom socialvården.

FN:s generalförsamling antog den 16 december 1966 två centrala överenskommelser om de mänskliga rättigheterna. Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter innehåller sociala rättigheter. Utgångspunkten för konventionen är tryggande av individens rättigheter inom social- och hälsovården. I konventionen har avtalats om positiva friheter, med andra ord att det bör skapas sådana villkor att människorna kan leva ett gott liv. I Finland trädde konventionen i kraft 1976.

En annan central överenskommelse om de mänskliga rättigheterna som antogs 1966 är internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter. I Finland trädde konventionen i kraft 1976. Enligt artikel 2 punkt 3 förpliktar sig varje konventionsstat att säkerställa att envar, vars i denna konvention inskrivna fri- och rättigheter kränkts, skall ha effektiv möjlighet att utföra talan härom och detta även i det fall att

kränkningen förövats av ämbetsman i tjänsteutövning. Dessutom förpliktar sig konventionsstaten att säkerställa att den som väcker sådan talan skall få sina rättigheter avgjorda av behöriga judiciella, administrativa eller lagstiftande myndigheter eller av annan enligt statens rättsordning behörig myndighet, samt att utveckla möjligheterna för talans prövning på rättslig väg. Konventionsstaten förpliktar sig också att säkerställa att de behöriga myndigheterna verkställer sådana avgöranden som meddelats på grund av talan.

Artiklarna 9 och 10 i konventionen är centrala med tanke på vård oberoende av egen vilja. Enligt artikel 9 har envar rätt till frihet och personlig säkerhet. Ingen får utsättas för godtycklig häktning eller godtyckligt anhållande. Ingen får berövas sin frihet utom av skäl och i den ordning som stadgas i lag. Enligt artikel 10 skall alla personer, som är berövade sin frihet, behandlas humant och med aktning för människans inneboende värde.

I artikel 19 bestäms att envar skall äga rätt till yttrandefrihet. Denna rätt innefattar frihet att söka, mottaga och sprida upplysningar och tankar av varje slag. Denna rättighet kan inskränkas endast i den ordning som stadgas genom lag, bl.a. om det är nödvändigt för att respektera andra personers rättigheter eller anseende.

I artikel 26 ingår ett diskrimineringsförbud, enligt vilket alla är lika inför lagen och har rätt till samma skydd av lagen utan åtskillnad av något slag. I detta avseende skall lagen förbjuda all åtskillnad och garantera alla personer ett likvärdigt och effektivt skydd mot varje åtskillnad på grund av ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan åskådning, nationell eller social härkomst, förmögenhet, börd och ställning i övrigt. Vid övervakningen av konventionen har konstaterats att diskrimineringsförbudets inverkan inte begränsar sig endast till de rättigheter som nämns i konventionen, utan det skall även tillämpas på sociala rättigheter som regleras i den nationella lagstiftningen.

År 1984 antog FN:s generalförsamling konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (FördrS 60/1989). I Finland trädde konventionen i kraft 1989. Konventionen förbjuder tortyr och grym, omänsklig eller förnedrande behandling på alla områden. Konventionsstaterna har förbundit sig att vidta effektiva legislativa, administrativa,

rättsliga eller andra åtgärder för att förhindra handlingar som förbjuds i konventionen. Konventionsstaterna skall bl.a. systematiskt se över sina metoder och rutiner för förvar och behandling av personer som blir föremål för frihetsberövande inom dess territorium. Även säkerställande av besvärsmått hör till denna konvention.

År 1989 antogs konventionen om barnets rättigheter (FördrS 60/1991), som i Finland trädde i kraft 1991. Avsikten med konventionen är att trygga barnets bästa och självbestämmanderätt. I artikel 3.1 i konventionen om barnets rättigheter betonas att domstolar, administrativa myndigheter och lagstiftande organ vid alla åtgärder som rör barn skall låta barnets bästa komma i främsta rummet. Artikel 12 medför skyldighet att höra barnet och att beakta barnets åsikter i förhållande till barnets ålder och mognad i alla rättsliga och administrativa förfaranden som rör barnet. Artikel 16 skyddar barnets rätt till privatliv.

Mänskliga rättigheter definieras också i konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor (FördrS 68/1986), konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering (FördrS 37/1970), förklaringen om barnets rättigheter (FN:s generalförsamling 20.11.1959), förklaringen om handikappades rättigheter (FN:s generalförsamling 9.12.1975) och förklaringen om utvecklingsstördas rättigheter (FN:s generalförsamling december 1971).

2.3.2. Europarådet

Finland anslöt sig den 5 maj 1989 till Europarådet och samma dag undertecknades även konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna och tilläggsprotokollen 1 - 8 till den, dvs. Europarådets konvention om de mänskliga rättigheterna. Finland ratificerade konventionen 1990. I Europarådet antogs konventionen den 4 november 1950. Konventionen om de mänskliga rättigheterna koncentrerar sig på att garantera medborgerliga rättigheter, politiska rättigheter och grundläggande friheter. Konventionsstaterna förbinder sig att garantera alla som befinner sig under deras jurisdiktion dessa rättigheter och friheter. Konventionen påminner i många avseenden om FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter. Europarådets konvention innehåller också en

artikel som gäller rätt till frihet och personlig säkerhet (artikel 5). Likaså förbjuder konventionen tvångsarbete. Dessa artiklar är av betydelse för åtgärder som vidtas oberoende av egen vilja även inom socialvården.

Artikel 6 gäller rätt till en rättvis rättegång. Artikel 8 skyddar privatliv, familjeliv, hem och korrespondens. Konventionens artiklar ålägger myndigheterna att aktivt skydda enskilda mot rättskränkningar. Dessutom innehåller konventionen ett övervakningssystem till vilket de stater som antagit konventionen om de mänskliga rättigheterna och tilläggsprotokollen till den kan ansluta sig.

Finland antog Europeiska sociala stadgan, som utarbetats inom Europarådet, och den trädde i kraft i Finland den 29 maj 1991. År 1988 antogs ett tilläggsprotokoll till den sociala stadgan, vilket Finland ratificerade 1991. Överenskommelsen gällande detta trädde i kraft i Finland den 4 september 1992 (FördrS 84/1992). Enligt tilläggsprotokollet skall äldre som bor på institutioner tillförsäkras lämpligt stöd, med hänsyn tagen till deras privatliv samt delaktighet i beslut rörande levnadsförhållandena på institutionen. Övervakningen av stadgan baserar sig på rapporter som staterna gör upp på bestämda tider. Tillsynssystemet som baserar sig på rapporter kompletteras av tilläggsprotokollet från november 1995 angående kollektivt klagomålsförfarande. Tilläggsprotokollet angående ett kollektivt klagomålsförfarande trädde i kraft i Finland den 1 september 1998 (FördrS 76/1998). När Finland ratificerade tilläggsprotokollet gav det en förklaring enligt artikel 2 om att Finland tillerkänner representativa nationella icke-statliga organisationer inom sin jurisdiktion, vilka har särskild sakkunskap i frågor som regleras i stadgan, rätten att anföra klagomål mot den.

Den europeiska konventionen om förhindrande av tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (Europarådet 26.6.1987, FördrS 17/1991) trädde för Finlands vidkommande i kraft 1991. I konventionen ingår ett övervakningssystem av ny typ enligt vilket den europeiska kommittén till förhindrande av tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning har rätt att granska konventionsstaternas fängelser och andra institutioner där en myndighet har berövat personer deras frihet. Exempel på dylika inom social- och hälsovården är psykiatriska anstalter och anstalter

för missbrukare.

2.3.3. Datasekretess

Finland är bundet av konventionen om skydd för enskilda vid automatisk databehandling av personuppgifter, dvs. Europarådets datasekretesskonvention (FördrS 36/1992). Europarådet har också antagit rekommendationer som gäller datasekretess: rekommendationen som gäller skydd för personuppgifter som används för vetenskaplig forskning eller statistik R(83) 10, rekommendationen som gäller skydd för personuppgifter som används inom socialskyddet R(86) 1 och en rekommendation som gäller utlämnande till utomstående av personuppgifter som finns hos offentliga organ R(91) 10. I den sistnämnda rekommendationen förutsätts bl.a. att när individer frivilligt ger personuppgifter till myndigheterna, skall de beredas möjlighet att påverka användningen av uppgifterna.

I Europeiska unionen har utfärdats Europaparlamentets och rådets direktiv om skydd för enskilda personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter (95/46/EG), nedan EU:s datasekretessdirektiv. Ändamålet med direktivet är att trygga både ett fritt flöde av personuppgifter mellan EU:s medlemsstater genom harmonisering av den nationella datasekretesslagstiftningen och skydd för enskilda personers integritet med avseende på behandling av personuppgifter. För genomförande av EU:s datasekretessdirektiv har till riksdagen avlåtits regeringens proposition med förslag till personuppgifts lag och till vissa lagar som har samband med den.

2.4. Praxis

Klientens ställning och rättigheter inom socialvården har i praktiken utformats inte bara av lagstiftningen utan också av rätts- och förvaltningspraxis samt socialvårdsmyndigheternas rekommendationer, anvisningar och föreskrifter.

Till den del vårdarbetet inte styrs av lagstiftningen inverkar även vårdarbetets etik samt personalens värderingar och attityder bl.a. på hur principen om socialvårdsklienternas, t.ex. äldre människors, självbestämmanderätt iaktas inom anstaltsvården. Också socialvårdens och socialarbetarnas etiska

principer kommer till synes i praktiska situationer.

Socialvårdsklienterna har traditionellt haft rollen som passiva vårdtagare. Klienten har ofta varit föremål för tjänsterna medan socialvårdspersonalen har varit den aktiva vårdgivaren och förmånsbeviljaren. Klienten har i första hand styrts ur myndighetssynvinkel.

Trots att den gällande lagstiftningen innehåller ett flertal bestämmelser om uppgörande av olika vård- eller omsorgsplaner, har sådana i praktiken inte gjorts upp i den omfattning som författningarna förutsätter. Det ökade utbudet av privata tjänster under de senaste åren har också ökat brokigheten i fråga om socialvårdsklienternas ställning.

2.5. Bedömning av nuläget

Socialvårdslagen är en allmän lag som reglerar den kommunala socialvårdens servicesystem och vars utgångspunkt är skyldigheten att tillhandahålla tjänster. Bestämmelserna gällande förvaltning och tillvägagångssätt är riktade till de kommunala myndigheter som tillhandahåller tjänsterna. Bestämmelser som ansluter sig till klientens ställning ingår huvudsakligen i 4 kap., som reglerar förfarandet då socialvård lämnas. Även dessa bestämmelser utgår från myndigheternas synvinkel, inte klientens. I de allmänna lagarna och speciallagarna om socialvården finns mera detaljerade bestämmelser där klienternas synvinkel har förts fram.

Bestämmelserna om klientens ställning och rättigheter bildar en svårtolkad helhet. Stiftandet av en separat lag om klientens ställning och rättigheter inom socialvården skulle klarlägga situationen och stärka klientmedverkan samt beaktandet av klienternas behov inom socialvårdens alla sektorer.

Socialvårdsklienternas och hälso- och sjukvårdsklienternas ställning avviker från varandra också till den del detta inte kan motiveras med skillnader som föranleds av verksamhetens olikartade karaktär. På hälso- och sjukvårdens område stiftades 1993 en lag om patientens ställning och rättigheter. På socialvårdens område finns det inte någon sådan enhetlig lag. De nuvarande bestämmelserna gällande klientens ställning och rättigheter inom socialvården täcker inte alla de frågor som regleras i lagen om patientens ställning och rättigheter. Ofta anlitar klienten socialvårdens samt hälso- och sjukvårdens tjänster samtidigt eller så ingår de jämsides

med eller efter varandra i klientens service- och vårdkedja, varvid det är viktigt att klientens ställning inte är mycket annorlunda beroende på om han eller hon är klient inom socialvården eller hälso- och sjukvården. Inom socialvården samt hälso- och sjukvården förekommer mycket samarbete. För att det skall fungera bättre i praktiken bör klientens ställning och rättigheter inom socialvården komma närmare motsvarande bestämmelser för hälso- och sjukvården.

Bestämmelserna i de nuvarande lagarna är inte tillräckligt klara för att framhäva klientens självbestämmanderätt. Minderårigas och omyndigas rättigheter som klienter garanteras inte tillräckligt i de nuvarande bestämmelserna. Också uppgörandet av olika service-, vård- och omsorgsplaner tillsammans med klienten skulle stärka hans eller hennes möjligheter att utöva sin självbestämmanderätt. Även bestämmelserna om utlämnande av sekretessbelagda uppgifter behöver preciseras.

För närvarande kan det vara så i kommunerna att en person som inte äger yrkeskompetens inom socialvården svarar för de beslut och åtgärder som gäller enskilda personer. Skyldigheten att utse en socialdirektör eller socialsekreterare slopades i socialvårdslagen vid ingången av 1993. I lagen kvarstod dock förpliktelsen att det i kommunen skall finnas yrkesutbildad personal inom socialvården.

3. Propositionens mål och de viktigaste förslagen

I denna proposition föreslås att det stiftas en lag om klientens ställning och rättigheter inom socialvården. Lagen innehåller de centrala rättsliga principer som gäller klienternas medbestämmande inom socialvården, bemötandet av dem samt deras rättsskydd. Lagen gäller klientens ställning inom både offentlig och privat socialvård. Angående skyldigheten att ordna socialvård och anvisa den resurser bestäms särskilt.

Syftet med lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården är att stärka klientens ställning samt att betona klientens självbestämmanderätt och rätt att råda över sig själv. Ett mål för propositionen är också att klienterna inom socialvården skall ges en så likvärdig ställning som möjligt jämfört med klienterna inom hälso- och sjukvården. Detta gagnar möjligheten att

inom social- och hälsovården åstadkomma en skarvlös vård- och servicekedja som utgår från klienten. På grund av skillnaderna mellan ställningen för klienterna inom socialvården och inom hälso- och sjukvården ges ett separat lagförslag om socialvårdsklienternas ställning och rättigheter. Socialvården har ett synnerligen vidsträckt verksamhetsfält och dit hör också många sådana verksamheter som inte har någonting gemensamt med hälso- och sjukvården. Bestämmelserna i förslaget avviker därför delvis från lagen om patientens ställning och rättigheter.

Rätten att delta i planeringen av sådant som gäller en själv och att få information hör till individernas centrala grundläggande rättigheter. De ökade möjligheterna till medbestämmande och information bidrar till att främja den allmänna utvecklingen av hela samhället i riktning mot öppen växelverkan och kan förbättra kvaliteten på olika beslut. Å andra sidan är integritetsskydd och skydd för förtroendet i klientrelationer i synnerhet inom socialvården absolut nödvändigt för att servicen skall lyckas och personernas rättsskydd respekteras.

Förslaget betonar klientens rätt till god socialvård och ett människovärdigt bemötande i anslutning därtill samt respekten för klientens övertygelse och personliga integritet i socialvårdens verksamheter.

För att klientens självbestämmanderätt och medbestämmande skall tillgodoses ingår i förslaget bestämmelser som tryggar socialvårdsklienternas självbestämmanderätt i så stor utsträckning som möjligt. I situationer där klienten själv inte förmår besluta och ge uttryck för sin egen vilja angående vård- eller omsorgsarrangemangen kan klientens lagliga företrädare eller en anhörig eller närstående ge uttryck för klientens åsikt eller vilja. Även i dessa situationer bör klientens önskemål och åsikter utredas och beaktas så noga som möjligt.

Förslaget innehåller också bestämmelser om klientens rätt till information, handlingssekretess och utlämnande av sekretessbelagda uppgifter. Bestämmelser om dessa saker ingår också i den föreslagna lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet, personuppgiftslagen samt förvaltningsprocesslagen. Det har ändå ansetts nödvändigt att ta in de centrala principerna för gott förvaltningsförfarande samt de viktigaste datasekretessbestämmelserna även i detta förslag, för

att garantera förtroendefulla klientrelationer inom socialvården och för att klarlägga myndighetsarbetet.

I lagförslaget ingår som en huvudregel en bestämmelse om att socialvårdshandlingar som innehåller uppgifter om en klient eller någon annan enskild skall hållas hemliga. Uppgifter ur en sekretessbelagd handling skall få lämnas ut med klientens uttryckliga samtycke eller på det sätt som särskilt bestäms i lag. Inom socialvården förekommer situationer där också sekretessbelagda uppgifter skall kunna utlämnas trots att samtycke inte kan erhållas eller om klienten uttryckligen förbjuder att uppgifterna utlämnas. För dessa eventualiteter har i lagförslaget i syfte att säkerställa klienternas rättsskydd införts detaljerade bestämmelser om i hurdana fall sekretessbelagda uppgifter kan lämnas ut utan klientens samtycke.

I syfte att förbättra klientens rättsskydd innehåller förslaget dessutom ändringar av socialvårdslagen. Enligt förslaget skall varje kommun till sitt förfogande ha tjänster av en tjänsteinnehavare som deltar i klientarbetet och har yrkesmässig behörighet som socialarbetare. Endast en sådan tjänsteinnehavare skall i brådska fall kunna besluta om vård oberoende av egen vilja och därtill avslutna åtgärder.

4. Propositionens verkningar

4.1. Verkningar i fråga om ekonomi, organisation och personal

Propositionen har inte några statsekonomiska verkningar och inte heller några andra betydande ekonomiska verkningar. Den kvalitativa utveckling av socialvårdens verksamheter och det säkerställande av klientens ställning och rättigheter som ingår i reformen sker inom ramen för de nuvarande resurserna.

Förslaget om tjänster som tillhandahålls av tjänsteinnehavare som deltar i klientarbetet och har yrkesmässig behörighet som socialarbetare har inga statsekonomiska verkningar. För vissa kommuner kan förslaget medföra merkostnader, om de hittills inte har haft en enda tjänsteman som skött socialarbetet yrkesmässigt till sitt förfogande. Kostnaderna är emellertid så små att reformen inte inverkar på statsandelarna till kommunerna. Förslaget föranleder åtgärder i ungefär 40-50 kommuner, som måste genomföra

arrangemang för att vid behov ha tillgång till dylika tjänster. De uppskattade kostnaderna är dock förhållandevis små. Uppskattningen om antalet kommuner baserar sig på det enkätmaterial gällande socialarbetare som insamlades i samarbete mellan social- och hälsovårdsministeriet, länsstyrelserna, Stakes, Finlands Kommunförbund och Sosiaalityöntekijäin Liitto - Socialarbetarnas Förbund ry (Sosiaalityöntekijät Suomessa 1998 - tehtävät, koulutus, määrä ja riittävyys, STM:n monisteita 1998:21).

4.2. Verkningar för olika medborgargrupper

Förslagen i propositionen påverkar klienternas ställning allmänt genom att de förbättrar klienternas möjligheter att påverka och delta samt deras ställning när de anlitar socialvård. Förslagen i propositionen gagnar i synnerhet god omsorg, vård och rättsskydd för sådana klientgrupper som själva har dåliga förutsättningar att slå vakt om sina rättigheter. Förslaget leder också till att klienterna inom socialvården samt hälso- och sjukvården kommer att bemötas mera enhetligt.

Att förslaget utgår från klienten ökar också jämlikheten, eftersom valet mellan alternativen måste ske utgående från klientens behov, önskemål och förväntningar.

5. Beredningen av propositionen

Social- och hälsovårdsministeriet gjorde 1993 en grundläggande utredning där behovet av att revidera social- och hälsovårdslagstiftningen klarlades.

Utgående från utlåtandena om utredningen konstaterades att det är nödvändigt att bereda en lag gällande klientens ställning och rättigheter inom socialvården.

Under beredningen ordnades diskussionsmöten med klient-, serviceproducent- och arbetsmarknadsorganisationerna samt Finlands Kommunförbund och länsstyrelserna.

I juni 1995 begärdes utlåtande om lagutkastet av sammanlagt 115 olika myndigheter och organisationer. Det kom 102 utlåtanden. En majoritet av remissinstanserna understödde stiftandet av en lag om klientens ställning och rättigheter inom socialvården. Vid den fortsatta beredningen har synpunkterna i utlåtandena beaktats i mån av möjlighet.

Lagförslaget innehåller bestämmelser om rätt till information samt sekretess och där-

för kopplades beredningen samman med propositionerna gällande en totalreform av offentlighetslagstiftningen och gällande personuppgiftslagen, vilka har beretts vid justitieministeriet. Detta lagförslag har kunnat färdigställas först när de ovan nämnda propositionerna avläts till riksdagen. Lagförslagets paragrafer gällande sekretess och utlämnande av sekretessbelagda uppgifter har beretts i samarbete med de lagberedare vid justitieministeriet som sysslat med reformen av offentlighetslagstiftningen.

Den arbetsgrupp som social- och hälsovårdsministeriet tillsatt för att utreda specialkunnandet inom socialvården föreslog i den arbetsgruppspromemoria som överlämnades i april 1997 (SHM arbetsgruppspromemorior 1997:4) att varje kommun skulle utse en tjänsteinnehavare med ansvar för socialvården.

Dessutom tog Sosiaalityöntekijäin Liitto - Socialarbetarnas Förbund ry i mars 1998 ett initiativ gällande ansvariga tjänsteinnehavare för socialvården.

Under beredningen har detaljerna i förslaget diskuterats med olika intressegrupper. Utkastet till proposition bereddades som tjänsteuppdrag utgående från ovan nämnda utlåtanden och diskussioner.

6. Andra omständigheter som inverkat på propositionens innehåll

6.1. Reformen av offentlighets- och sekretesslagstiftningen samt personuppgiftslagen

Regeringens proposition med förslag till lag om offentlighet i myndigheternas verksamhet (RP 30/1998 rd) avläts till riksdagen i april 1998. I propositionen föreslås att lagstiftningen om offentlighet och sekretess i fråga om myndigheternas handlingar skall revideras i sin helhet. Lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet skall ersätta 1951 års lag om allmänna handlingars offentlighet. Propositionens syfte är att öka öppenheten i myndighetersverksamheten, stärka offentlighetsprincipen vid utförandet av offentliga uppgifter, förbättra individens möjligheter att få uppgifter om ärenden som myndigheterna behandlar och därmed öka såväl de enskildas som sammanslutningarnas möjligheter att delta i den offentliga diskussionen. Propositionen syftar också till tydligare sekretessgrunder. Lagen föreslås gälla

alla dem som utför en offentlig uppgift, oberoende av om de är organiserade som myndigheter eller inte. Enligt lagen påverkas handlingsoffentligheten inte av att myndigheterna köper tjänster av den privata sektorn. Vid beredningen av offentlighets- och sekretesslagstiftningen har social- och hälsovårdsministeriets synpunkter beaktats väl. Justitieministeriets lagberedare har också deltagit i beredningen av de specialbestämmelser som gäller utlämnande av sekretessbelagda uppgifter inom socialvården.

Reformen av offentlighets- och sekretesslagstiftningen erbjuder enhetliga utgångspunkter för en utveckling av lagstiftningen om utlämnande av myndigheters uppgifter även i det för socialvården aktuella förslaget till lag om klientens ställning och rättigheter inom socialvården samt om ändring av socialvårdslagen.

För genomförandet av EU:s datasekretessdirektiv avläts till riksdagen i juli 1998 regeringens proposition med förslag till personuppgiftslag och till vissa lagar som har samband med den. I propositionen föreslås att det stiftas en personuppgiftslag som ersätter personregisterlagen från 1987.

Reformen syftar huvudsakligen till att ändra den nationella lagstiftningen så att den motsvarar datasekretessdirektivet, dock med beaktande av det nationella handlingsutrymme som direktivet möjliggör. Det föreslås också att ändringar som föranleds av reformen av de grundläggande fri- och rättigheterna görs i bestämmelserna om behandling av personuppgifter.

Såväl EU:s datasekretessdirektiv som reformen av de grundläggande fri- och rättigheterna innebär att de enskildas grundläggande fri- och rättigheter framhävs allt mera också vid behandlingen av personuppgifter. Reformen syftar därför också till att öka den rätt till information som den enskildes självbestämmanderätt förutsätter och på så sätt förbättra människornas möjligheter att övervaka hur uppgifter om dem själva används.

Syftet med datasekretessdirektivet är å ena sidan att garantera skydd för enskilda personers integritet med avseende på behandling av personuppgifter och å andra sidan ett fritt flöde för personuppgifter mellan medlemsstaternas i Europeiska unionen. Direktivet tillämpas på behandling av personuppgifter som sker både med hjälp av automatisk databehandling och manuellt.

Båda lagförslagen som nämns ovan har

beaktats vid beredningen av förslaget till lag om klientens ställning och rättigheter inom socialvården.

6.2. Totalrevisionen av förmynderskapslagstiftningen

Regeringens proposition med förslag till ny förmynderskapslagstiftning (RP 146/1998) avläts till riksdagen i oktober 1998. I propositionen föreslås en revidering av den nuvarande förmynderskapslagstiftningen. Det föreslås att lagen angående förmynderskap (34/1898) ersätts med en lag om förmyndarverksamhet och att lagen om anordnande av förmynderskap i vissa fall (14/1971) ersätts med en lag om ordnande av intressebevakningstjänster i förmyndarverksamheten. Åtföljande ändringar föreslås i 20 olika lagar. Genom lagen om förmyndarskap ordnas intressebevakningen för de personer som på grund av omyndighet, sjukdom eller frånvaro eller av någon annan orsak inte själva kan bevaka sina intressen och rätt. Genom lagen om ordnande av intressebevakningstjänster säkerställs tillgången till ett tillräckligt antal behöriga personer för intressebevakningsuppdrag. Det föreslås att omyndigförklarande ersätts med bestämmelser om begränsning av handlingsbehörigheten. En persons handlingsbehörighet skall kunna begränsas om denne inte förmår sköta sina ekonomiska angelägenheter och hans eller hennes förmögenhetsställning, utkomst eller något annat viktigt intresse på grund av detta äventyras. Ingens handlingsbehörigheten får dock begränsas om personens intressen kan tryggas på annat sätt, t.ex. genom att till stöd förordna en intressebevakare. Begränsningens innehåll fastställs av en domstol utgående från behoven i det enskilda fallet. Handlingsbehörigheten får inte be-

gränsas mer än vad som är nödvändigt för att skydda vederbörande.

Förmyndarverksamhet innebär huvudsakligen intressebevakning i ekonomiska angelägenheter. Det föreslås att till intressebevakarens uppgifter fogas en skyldighet att se till att huvudmannen får sådan vård, omvårdnad och rehabilitering som med tanke på huvudmannens behov och förhållanden samt med beaktande av huvudmannens önskemål skall anses lämplig.

Vanligen är det inte nödvändigt att utsträcka intressebevakarens representationsbehörighet till ärenden som gäller huvudmannens person, eftersom huvudmannen själv kan fatta beslut i sådana ärenden, förutsatt att han eller hon kan förstå sakens betydelse. Om huvudmannens tillstånd däremot är sådant att han eller hon inte kan förstå sakens betydelse, behöver huvudmannen en intressebevakare också i ärenden som gäller sin person. Det föreslås därför att domstolen skall kunna ge intressebevakaren rätt att företräda huvudmannen i ärenden som rör dennes person, om huvudmannen inte kan förstå sakens betydelse. Förordnandet kan gälla ett enskilt ärende eller såtillvida vara av allmän karaktär att det täcker sådana i ett senare skede aktuella ärenden i samband med vilka det konstateras att huvudmannen inte kan förstå sakens betydelse.

Det föreslås att förmyndarförvaltningen överförs till staten.

6.3. Samband med internationella fördrag

De internationella överenskommelser om de mänskliga rättigheterna som relateras i punkt 2.3. utgör vid sidan av reformen av de grundläggande fri- och rättigheterna en viktig grund för att klientens ställning och rättigheter betonas i lagstiftningen.

DETALJMOTIVERING

1. Lagförslagen

1.1. Lag om klientens ställning och rättigheter inom socialvården

1 kap. Allmänna bestämmelser

1 §. *Lagens syfte.* Målet för det främjande av klientmedverkan som nämns i 1 § i den föreslagna lagen om klientens ställning och rättigheter, nedan klientlagen, är att socialvårdsklientens självbestämmanderätt skall realiseras mera än tidigare vid bemötandet av klienter och att klientens behov, önskemål och åsikter skall beaktas i den form klienten själv uttrycker dem. Målet bör vara att klienten betjänas i enlighet med de utgångspunkter klienten själv för fram, inte utifrån behov som hjälparen eller organisationen dikterar. Syftet med lagen är att socialvårdsklienterna skall bli mera aktiva och bemötas bättre. Ett klarläggande av bestämmelserna om växelverkan och samarbetet mellan klienten och socialvårdspersonalen främjar också förtroendefulla klientrelationer.

2 §. *Lagens tillämpningsområde och samband med annan lagstiftning.* Den föreslagna lagen är en allmän lag som kompletterar den övriga lagstiftningen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården.

Enligt 1 mom. tillämpas lagen både på socialvård som ordnas av myndigheter och på socialvård som ordnas av privata om inte något annat bestäms.

Med socialvård som ordnas av en myndighet avses socialvård som ordnas av staten, en kommun eller en sammkommun. Även socialvård som ordnas på uppdrag av en offentlig sammanslutning, t.ex. med stöd av ett avtal om köptjänster, betraktas som socialvård som ordnas av en myndighet. Socialvård som ordnas privat består av de socialvårdsfunktioner vilka uttryckligen baserar sig på ett avtal mellan den rent privata klienten och den som lämnar privat socialvård.

Skyldigheten att ordna socialvård ankommer på kommunen. De sociala rättigheterna skyddas i grundlagen genom 15 a § regeringsformen. Var och en garanteras en

rätt till sådan oundgänglig utkomst och omsorg som ett människovärdigt liv förutsätter. Förutsättningarna för att få hjälp utreds från fall till fall genom behovsprövning. Vidare skall det allmänna, enligt vad som närmare stadgas genom lag, tillförsäkra var och en tillräckliga social- och hälsovårdstjänster samt främja befolkningens hälsa. Av bestämmelsen följer att det genom lagstiftning skall ses till att tjänsterna är tillräckliga. Det allmänna skall därmed trygga tilgången till och tillräckligheten hos social- och hälsovårdstjänster. Sättet att ordna tjänsterna och tillgången till tjänster påverkas indirekt också av andra bestämmelser om grundläggande fri- och rättigheter, såsom jämlikhet och förbud mot diskriminering, rätten till liv samt personlig integritet och säkerhet, skyddet för privatlivet samt religions- och samvetsfriheten. När tjänsternas tillräcklighet bedöms kan man som utgångspunkt betrakta en sådan nivå på tjänsterna som ger alla människor förutsättningar att fungera som fullvärdiga medlemmar i samhället (RP 309/1993 rd s. 75 - 76).

Enligt 2 mom. bestäms angående skyldigheten att ordna socialvårdstjänster och socialvårdsförmåner och anvisa socialvårdens resurser separat i de allmänna lagarna och speciallagarna om socialvården. Bestämmelser om detta ingår bl.a. i socialvårdslagen, lagen om utkomststöd, barnskyddslagen, lagen om service och stöd på grund av handikapp (380/1987), lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda, lagen om missbrukarvård samt lagen om planering av och statsandel för social- och hälsovården. I lagstiftningen ingår bestämmelser om olika förmåner och tjänster samt om förutsättningarna och förfarandet i samband med erhållande av dem.

I detta lagförslag ingår också bestämmelser om handlingssekretess och utlämnande av sekretessbelagda uppgifter. Den 9 april 1998 avlät regeringen en proposition till riksdagen med förslag till lag om offentlighet i myndigheternas verksamhet samt till lagar som har samband med den. Lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet, nedan offentlighetslagen, skulle innehålla

allmänna principer för myndighetsverksamhetens offentlighet och hemlighållande av handlingar.

Enligt 2 § 3 mom. i den här föreslagna lagen tillämpas lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet på verksamhet som ordnas av en myndighet och avses i klientlagen, om inte något annat bestäms i klientlagen. Bestämmelsens hänvisning till offentlighetslagen gäller, i enlighet med sin ordalydelse, endast socialvård som ordnas av en myndighet, alltså inte socialvård som ordnas av en rent privat. På socialvård som ordnas av en rent privat tillämpas offentlighetslagen bara om därom bestäms särskilt i klientlagen. Bestämmelser om saken ingår till exempel i 3 § 3 punkten och 13 § 2 mom. klientlagen.

Detta förslag innehåller bestämmelser som är primära i förhållande till offentlighetslagen och som gäller den skyldighet att hemlighålla handlingar som åvilar dem som ordnar och förverkligar socialvård samt rätten att få lämna ut sekretessbelagda uppgifter. Inom socialvården behövs specialbestämmelser om dessa frågor för att den konfidentialitet som verksamheten förutsätter skall skyddas. På detta sätt kan man också skapa förutsättningar för att flera myndigheter och serviceproducenter skall kunna samarbeta på ett sätt som är ändamålsenligt med tanke på vården av och omsorgen om klienten och samtidigt fungerar med avseende på klientens rättsskydd. Till denna del förutsätter utformningen av korrekt funktionspraxis emellertid att de som arbetar inom socialvården och deras samarbetsparter också känner till de allmänna lagar och speciallagar som reglerar deras verksamhet.

3 §. *Definitioner.* Med klient avses enligt 1 punkten i den föreslagna lagen en person som ansöker om eller anlitar socialvård eller som är föremål för socialvård. Inom socialvården har begreppet klientskap många dimensioner och det är nödvändigt att ge det ett omfattande innehåll. Klientskap omfattar alla dem som ansöker om och anlitar socialvårdstjänster eller får socialvårdsförmåner. Klienter är också de som t.ex. får handledning eller rådgivning i fråga om tjänster och förmåner.

Klientskapet aktualiseras genom en viss åtgärd, en ansökan, ett beslut, en anmälan eller en tjänst. Definitionen täcker också sådana klientrelationer där klienten blir delaktig av socialvård oberoende av egen vilja.

Definitionen på socialvård i 2 punkten följer i huvudsak 1 § 1 mom. socialvårdslagen. Till detta lagförslag har emellertid fogats underhållsstöd. Däremot har sociala understöd utelämnats ur definitionen i detta lagförslag, eftersom de sociala understöd som beviljas av i synnerhet folkpensionsanstalten inte hör till tillämpningsområdet för denna lag. Vad beträffar Folkpensionsanstaltens verksamhet bereds särskilda bestämmelser om rätt till information och överlåtelse av sådan information som anstalten förfogar över.

Till socialvården hör t.ex. barndagvården, vården av barn och ungdomar, specialomsorgerna om utvecklingsstörda, service och stöd som ordnas på grund av handikapp, åldringsvården samt missbrukarvården. Åtgärder som hänför sig till socialvården kan vara tjänster, stödåtgärder och andra förmåner.

Med handlingar avses enligt 3 punkten i den föreslagna lagen handlingar som ansluter sig till socialvård och som används, upprättats eller erhållits i samband med ordnandet och lämnandet av socialvård, vilka innehåller uppgifter om klienten eller om någon annan enskild. Genom den hänvisning till 5 § 1 och 2 mom. i den föreslagna lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet som förekommer i detta lagförslag vill man förenhetliga begreppet handling också inom socialvården. I 5 § offentlighetslagen definieras begreppet myndighetshandling på ett heltäckande sätt. Definitionen täcker såväl traditionella handlingar som elektroniska dokument och andra handlingar som kan uppfattas endast med hjälpmedel. Målet har varit en så stor instrumentneutralitet som möjligt, vilket innebär att bestämmelserna kan tillämpas oavsett på hurudant underlag och med vilka metoder informationen har bevarats och med vilka metoder den kan återvinnas. I lagförslaget gällande offentlighet i myndigheternas verksamhet definieras begreppet myndighetshandling särskilt, vid sidan av begreppet handling.

I detta lagförslag avses med handling även handlingar i anknytning till sådan socialvård som ordnas privat. Socialvårdstjänster ordnas i framtiden i allt större utsträckning även helt privat, varvid klienterna köper tjänster från en verksamhetsenhet (en institution eller en enhet inom öppenvården) eller en enskild som de själva valt. För klienten är det dock nödvändigt att de handlingar som gäller ho-

nom definieras på enahanda grunder oberoende av om det är fråga om socialvård som ordnas av myndigheter eller socialvård som ordnas av privata organisationer och enskilda.

2 kap. Klientens rättigheter och skyldigheter

4 §. *Rätt till gott bemötande.* Enligt bestämmelsen har klienten rätt till gott bemötande från den som förverkligar socialvård och till god socialvård utan diskriminering. Avsikten är inte att genom bestämmelsen införa inte någon ny rätt till socialvård, utan för alla som erhåller socialvårdstjänster och andra förmåner med stöd av den övriga socialvårdslagstiftningen bör ordnas god socialvård. I det föreslagna 2 § 2 mom. konstateras separat att kommunens skyldighet att ordna socialvård och anvisa den resurser bestäms enligt vad som därom föreskrivs särskilt.

Rätten till gott bemötande förutsätter att klienterna bemöts jämlikt. Genom paragrafen vill man understryka den princip som uttrycks i 5 § Regeringsformen för Finland och som anger att alla människor är lika inför lagen och att ingen utan godtagbart skäl får ges en annan ställning på grund av kön, ålder, ursprung, språk, religion, övertygelse, åsikt, hälsotillstånd eller handikapp eller av någon annan orsak som hänför sig till hans person. Förteckningen över förbjudna grunder för åtskillnad är förbudet mot diskriminering är inte avsedd att vara uttömmande. Avsikten med den är att med hjälp av exempel visa på några grunder för åtskillnad som skall betraktas som diskriminering. Den grundläggande rättigheten är att människorna är jämlika oberoende av social, kulturell eller religiös bakgrund, förmågor eller förutsättningar. Regeringsformens grundläggande fri- och rättigheter skall tillämpas på alla människor som hör under finsk jurisdiktion.

Jämlikhetsprincipen och förbudet mot diskriminering utgör tillsammans en av de mest centrala rättsprinciperna i vår rättsordning. De är ett uttryck för att alla människor är likställda. Men alla människors likställdhet betyder ändå inte att alla skall ha samma rättigheter och samma skyldigheter. Jämlikhetsprincipens rättsliga kärna ligger däri att i likadana situationer skall människorna bemötas på samma sätt och i olika situationer

på olika sätt. Jämlikhetsprincipen och förbudet mot diskriminering inte bara förutsätter samma bemötande, utan de kan också förutsätta olika bemötande när omständigheterna så kräver. Människornas faktiska likställdhet kan vara så bristfällig på vissa av livets områden att man måste vidta stödåtgärder för att förbättra förhållandena för sådana individer eller grupper som har det dåligt ställt. Positiv särbehandling anses inte strida mot förbudet mot diskriminering.

Socialvården är god bl.a. när människan under alla förhållanden kan behålla sin mänskliga värdighet och hennes behov, änskemål och förväntningar uppfylls så bra som möjligt. Klienten har rätt till god socialvård också när det är fråga om vård oberoende av egen vilja, så att klientens mänskliga värdighet respekteras trots att åtgärderna vidtas mot klientens vilja.

Respekterande av övertygelse betyder att ställningstaganden som baserar sig på klientens religiösa, sociala eller annan övertygelse beaktas inom socialvården. Klientens övertygelse får emellertid inte leda till att de etiska och moraliska principer som är allmänt accepterade i samhället kränks eller lagarna överträds. Respekten för andra personers eller sammanslutningars övertygelse får inte heller äventyras.

Klientens rätt till respekt för den personliga integriteten framhäver för sin del skyddet för privatlivet i 8 § regeringsformen. Begreppet privatliv innefattar även den personliga integriteten. Utgångspunkten bör vara att varje individ har rätt att leva sitt eget liv utan att myndigheterna eller andra utomstående godtyckligt eller utan anledning blandar sig i hans eller hennes privatliv. Det är emellertid svårt att exakt definiera vad som avses med privatliv och personlig integritet.

Bestämmelsen om att klientens modersmål skall beaktas när tjänster ordnas och klienter betjänas motsvarar 39 § 3 mom. i socialvårdslagen, vilket i samband med de ändringar av socialvårdslagen som ingår i detta lagförslag föreslås bli upphävt. Bestämmelsens sakinnehåll överförs till denna lag. I 14 § 3 mom. regeringsformen ingår samhälllig rätt även för andra språkgrupper än de finsk- och de svenskspråkiga att upprätthålla och utveckla sitt eget språk och sin kultur. I bestämmelsen nämns särskilt två traditionella minoritetsgrupper i det finländska samhället, samerna och romerna. Övriga grupper vore i första hand nationella och etniska minorite-

ter. Utöver andra språkliga minoriteter finns det i Finland dessutom hörselskadade som använder teckenspråk. Teckenspråket kan som språkligt system jämföras med talade språk. I 14 § regeringsformen nämns också att rättigheterna för dem som använder teckenspråk skall tryggas i lag.

5 §. *Klientens rätt till information.* Socialvårdspersonalen föreslås vara skyldig att reda ut för klienten de olika alternativ som kommer i fråga för klientens del och deras verkningar samt de andra omständigheter som är av betydelse för klientens sak. En viktig förutsättning och metod när det gäller att förbättra möjligheterna för klienten att utöva medbestämmande är att trygga rätten till information. Bestämmelsen hör således samman med klientens självbestämmanderätt. För att klienten skall kunna delta i och påverka behandlingen och avgörandet av sin sak, måste klienten dessförinnan ha tillräckligt med information om olika alternativ och deras verkningar.

Tillgången till information spelar också en viktig roll för att förtroende skall uppstå mellan klienten och den socialvårdspersonal som behandlar och avgör klientens sak. Personalen skall ge klienten utredningen öppet och på eget initiativ och inte bara på klientens begäran.

Enligt 2 mom. skall informationssättet vara sådant att klienten kan förstå innehållet och betydelsen tillräckligt. När utredningen ges bör klientens ålder, utbildning, modersmål, kulturella bakgrund och andra personliga egenskaper tas i betraktande. När utredningen ges klienten bör man se till att skyldigheten att iakttä sekretess uppfylls och att klientens integritet skyddas så att uppgifter om klienten inte avslöjas för utomstående. I mån av möjlighet bör man ordna tolkning och skaffa en tolk. Som exempel på nuvarande lagstiftning kan nämnas tolktjänster enligt lagen och förordningen om service och stöd på grund av handikapp (759/1987), vilka också omfattar tolkning till och från teckenspråk.

Enligt 3 mom. gäller angående klientens rätt att ta del av en handling vad som bestäms i 3 kap. lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet. I 3 kap. i den föreslagna lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet ingår bestämmelser om rätt att ta del av en offentlig handling (9 §), rätt att ta del av en sekretessbelagd handling (10 §), en parts rätt att ta del av en han-

dling (11 §) och rätt att ta del av en handling som gäller en själv (12 §).

Enligt 4 mom. gäller angående klientens rätt att granska sådana uppgifter i socialvårdens handlingar som gäller klienten själv vad som bestäms i personuppgiftslagen. Enligt 26 § i den föreslagna personuppgiftslagen har var och en rätt att, sedan han meddelat de fakta som behövs för att söka en uppgift, få veta vilka uppgifter om honom som har registrerats i ett personregister eller att registret inte innehåller uppgifter om honom. I den föreslagna 27 § personuppgiftslagen ingår bestämmelser om inskränkningar i rätten till insyn och i 28 § om utövande av rätten till insyn. I 28 § 3 mom. ingår en särskild bestämmelse om hur rätten till insyn utövas i fråga om hälsovårdsregister. Uppgifter om vilka anteckningar om en person som registrerats föreslås bli lämnade på personens begäran av en läkare eller någon annan yrkesutbildad person inom hälsovården. För socialvårdens vidkommande bestäms bl.a. i 26 § barnskyddslagen om utlämnande av uppgifter till barn. Också inom socialvården kan det förekomma situationer där det finns behov av att närmare regleras hur rätten för en registrerad att utöva rätten till insyn skall genomföras, såsom i 28 § 3 mom. i den föreslagna personuppgiftslagen bestäms i fråga om hälsovårdsregistren. Detta gäller t.ex. barnskyddsverksamheten samt verksamheten vid rådgivningsbyråer för uppfostringsfrågor och familjerådgivningsbyråer. Social- och hälsovårdsministeriet tillsatte den 15 september 1998 en arbetsgrupp som fick i uppdrag att bereda lagstiftning om utövande av socialvårdsyrken. I samband med beredningen eller utgående från arbetsgruppens förslag kan man också vara skäl att reda ut i vilka socialvårdsfunktioner det behövs en yrkesutbildad person inom socialvården för att lämna ut uppgifter ur socialvårdsregistren.

I 40 § 3 mom. i den nuvarande socialvårdslagen ingår bestämmelser om klientens rätt och i 40 § 4 mom. om förmyndarens rätt att få uppgift om handlingar och annat material som har betydelse i klientens ärende. Till sitt sakinnehåll ingår bestämmelserna i 3 kap. lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet, så i detta lagförslag föreslås i samband med ändringarna av socialvårdslagen att de skall upphävas.

6 §. *Beslut eller avtal om ordnande av socialvård.* Enligt paragrafen skall ordnande

av socialvård basera sig på ett beslut av en myndighet eller, när privat socialvård ordnas, på ett skriftligt avtal mellan den som lämnar socialvården och klienten.

Genom bestämmelsen har man velat framhäva myndigheternas skyldighet att fatta ett förvaltningsbeslut enligt lagen om förvaltningsförfarande när en klient ansöker om socialvårdstjänster eller andra förmåner. Fattandet av förvaltningsbeslut tjänar framför allt individens fördelar och rättigheter.

Syftet med bestämmelsen är att förbättra klientens rättsskydd särskilt genom att fästa uppmärksamhet vid det förfarande genom vilket socialvårdsmyndigheterna, också de som är i klientarbete vid socialkanslier och andra serviceställen, bör reagera på krav som ställs av en klient som ansöker om en tjänst eller en förmån.

I praktiken har man inom den kommunala socialvården ofta de facto bara vidtagit på lag eller andra normer baserade socialvårdsåtgärder utan att fästa uppmärksamhet vid att myndigheternas verksamhet också inom socialvården styrs av den allmänna lagstiftningen vid sidan om den speciallagstiftning som gäller socialvården. Central med tanke på socialvårdsklienternas rättsskydd är lagen om förvaltningsförfarande, som reglerar anhängiggörandet och utredningen av ärenden samt beslutsfattandet. Dessa bestämmelser är av särskilt stor betydelse i situationer där klienten slutligen antingen inte alls eller inte fullt ut får en sådan tjänst eller förmån som han har krävt att få.

Klienten kan anhängiggöra en ansökan om en tjänst eller förmån antiingen skriftligen, vilket är den huvudregel som förutsätts i 7 § lagen om förvaltningsförfarande, eller muntligen, om myndigheten samtycker till det. I praktiken anhängiggörs en mycket stor del av ärendena inom socialvården muntligen, när klienten besöker socialkansliet eller lägger fram sin sak per telefon. Vid muntligt anhängiggörande skall tjänsteinnehavaren, i praktiken ofta kommunens socialarbetare, enligt 20 § lagen om förvaltningsförfarande anteckna sökandens alla yrkanden i en handling som gäller klienten. Om man inte samtycker till muntligt anhängiggörande, skall klienten i enlighet med 4 § lagen om förvaltningsförfarande ges råd om hur en skriftlig ansökan görs.

När ärendet anhängiggjorts blir den myndighet som beslutar om förmånen eller tjänsten skyldig att behandla ansökan utan dröjs-

mål och att ge ett beslut som gäller den. Detta förutsätts redan i 16 § 1 mom. regeeringsformen, enligt vilket var och en har rätt att på ett tillbörligt sätt och utan ogrundat dröjsmål få sin sak behandlad av en domstol eller någon annan myndighet som är behörig enligt lag.

Det myndighetsbeslut som avses i den föreslagna bestämmelsen bör, med tanke på klientens rättsskydd, i regel vara ett sådant skriftligt beslut som avses i lagen om förvaltningsförfarande. I alla klientkapssituationer skulle dock kravet på ett sådant beslut inte vara motiverat eller ändamålsenligt. I saken bör dock alltid fattas ett i lagen om förvaltningsförfarande avsett skriftligt beslut, ifall klienten ber om det. Av rådgivningsskyldigheten enligt 4 § lagen om förvaltningsförfarande följer att klienten bör informeras om sin rätt att få ett beslut skriftligen på nämnda sätt och om sin möjlighet att söka ändring i det. Till ett skriftligt beslut skall fogas besväransvisning eller upplysning om besvärsförbud (45 § 2 mom. socialvårdslagen samt 14 och 15 § förvaltningsprocesslagen).

Om de yrkanden som klienten framför i sin ansökan inte bifalls i sin helhet eller om de bifalls bara delvis, skall beslutet särskilt till denna negativa del motiveras så väl som möjligt i enlighet med 24 § lagen om förvaltningsförfarande.

Rent privat socialvård skall enligt bestämmelsen alltid basera sig på ett skriftligt avtal mellan den som lämnar socialvården och klienten. Eftersom en privat serviceproducent inte sköter en offentlig uppgift eller utövar offentlig makt, fattas varken några förvaltningsbeslut eller andra beslut i fråga om den som är klient. Den privata serviceproducenten och klienten skall ingå ett uttryckligt skriftligt avtal som definierar villkoren för produktion och ordnande av tjänsten, klientavgifterna samt de skyldigheter och rättigheter som dels serviceproducenten, dels klienten har vid respektive tillfälle. Detta är av betydelse med tanke på inte bara respekterandet av den enskilda klientens rättigheter utan även tillsynen över den privata socialvården.

7 §. *Service- och vårdplan.* Genom bestämmelsen har man velat framhäva att när socialvård ordnas skall det alltid utarbetas en service-, vård-, rehabiliterings- eller någon annan motsvarande plan. I speciallagstiftningen gällande socialvården finns flera

bestämmelser om att en plan skall utarbetas tillsammans med klienten eller dennes företrädare eller de delaktiga. Ett viktigt mål är att få klienten och arbetstagaren att engagera sig i den gemensamma processen. Genom planen främjas syftet att bättre än förr beakta klientens önskemål och åsikter i en sak som berör klienten själv. I planen kan man i samförstånd med klienten komma överens om vart man vill komma med verksamheten och hur man skall gå till väga för att nå målet. Planen skulle, när verksamheten framskrider, smidigt kunna ändras när klientens behov eller omständigheterna i övrigt förändras. Växelverkan mellan klienten och den som lämnar socialvård bör vara förtroendefull. Bestämmelser om olika planer ingår bl.a. i 27 a och 27 b § socialvårdslagen, 4 § 2 mom. familjevårdslagen, 10 § 2 och 3 mom. lagen om utkomststöd och 11 § barnskyddslagen samt 4 och 5 § barnskyddsförordningen (1010/1983). Bestämmelserna i dessa lagar om planens innehåll och delaktiga i planen förblir i kraft.

Särskilt med en klient som behöver sakkunskap av flera olika slag bör man diskutera hur klienten själv vill att hans eller hennes ärenden skall skötas. En samarbetsplan förutsätter ofta också att flera experter deltar, och till expertgruppen kan då höra såväl socialvårdspersonal som hälso- och sjukvårdspersonal. Att planerna görs upp gemensamt i en grupp som består av olika experter sparar på sikt både tid och kostnader. Med hjälp av samarbete och växelverkan får klienten och personalen en fullständigare bild av klientens hela situation och av vilka alternativ som bäst tjänar klientens intresse. Klientens självbestämmanderätt och medbestämmande samt det yrkesövergripande samarbetet främjar en rätt inriktning av resurserna. Målet är att ge klienten den mångsidiga servicehelhet som lämpar sig bäst för honom eller henne i stället för lösryckta tjänster.

Justitiekanslern har i sin tillsynspraxis betonat att i den vårdplan som avses i socialvårdsförordningen bör beaktas klientens individuella omständigheter och specialbehov och att även planens realiseringsdel skall vara tillräckligt individualiserad (Jk 14.6.1991 D 562/1/89).

Man har ofta velat jämställa klienten med en konsument. Det är emellertid viktigt att fästa uppmärksamhet vid den speciella karaktären hos klientskapet inom socialvården. Klienterna har nödvändigtvis inte faktiska

möjligheter att välja mellan olika alternativ, om alternativa tjänster inte finns att tillgå. Inom socialvården finns också funktioner där det inte är nödvändigt och inte ens alltid möjligt att göra upp en serviceplan tillsammans med klienten. Sådana situationer är t.ex. tillfällig rådgivning och handledning. När socialvård lämnas kan det också uppstå situationer där en service- och vårdplan måste utarbetas mot klientens vilja, t.ex. inom barnskyddet.

Omdömesförmågan hos dem som anlitar socialvårdstjänster är inte heller alltid tillräcklig, och i synnerhet då bör service- och vårdplanen kompletteras med bedömningar gjorda av klientens anhöriga och företrädare.

8 §. *Självbestämmanderätt och medbestämmande.* Vid lämnande av socialvård bör klientens rätt att själv bestämma om sina egna angelägenheter beaktas i så stor utsträckning som möjligt.

Med självbestämmande avses i denna bestämmelse att man bestämmer över sitt eget liv och att de beslut man fattar om sitt eget liv verkställs. Människans inre självbestämmanderätt förutsätter att personen har förutsättningar och förmåga att råda över sig själv samt förmåga till övervägda, självständiga beslut och gärningar. Å andra sidan innebär självbestämmanderätt förmåga att handla utan att yttre faktorer förhindrar viljebildningen. En person är självbestämmande med avseende på en sak när han eller hon förstår olika alternativ, kan bedöma eventuella följder av dem och förmår avgöra vilken lösning som bäst.

De mänskliga rättigheterna och självbestämmanderätten baserar sig på den rådande människouppfattningen. Syftet med självbestämmanderätten är att skydda individen mot andra individers och sammanslutningars ogrundade inblandning när individen försöker bestämma över sig själv och sitt eget liv.

Realiseringen av klientens självbestämmanderätt förutsätter samarbete och växelverkan mellan klienten och den som ordnar socialvården, bl.a. erhållande av information om olika alternativ och klientens deltagande i beslutsfattandet. I förslaget vill man stärka självbestämmanderätten jämfört med vad som sägs i de allmänna förvaltningsrättsliga bestämmelserna. Även enligt 11 § 3 mom. regeringsformen bör man främja individens möjligheter att påverka beslutsfattande som gäller honom själv.

Ordination av vård oberoende av egen vil-

ja och de åtgärder som då vidtas innebär ett kraftigt ingrepp i klientens frihet, självbestämmanderätt och integritet. Vid vård oberoende av egen vilja är det fråga om att människans grundläggande fri- och rättigheter kringskärs.

Angående vård oberoende av egen vilja inom socialvården finns specialbestämmelser i fråga om utvecklingshämmede, personer med rusmedelsproblem och barn (lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda, lagen om missbrukarvård och barnskyddslagen).

Också vid vård oberoende av egen vilja skall klienten bemötas på ett människovärdigt sätt. Klientens önskemål och åsikter skall även i dessa situationer beaktas i mån av möjlighet. Huvudregeln i alla situationer skall vara respekt för klientens självbestämmanderätt.

9 §. *Självbestämmanderätt i specialsituationer.* Huvudregeln för självbestämmanderätt och medbestämmande finns i lagens 8 §. Den skall följas i alla situationer. Det finns emellertid specialsituationer där klienten själv inte förmår besluta och ge uttryck för sin egen vilja angående hur vården eller omsorgen skall arrangeras. Sådana klienter kan vara bl.a. åldringar som lider av demenssyndrom, utvecklingshämmede, personer med rusmedelsproblem och personer med psykiska problem. Då måste självbestämmanderätten tillämpas så att klientens lagliga företrädare (t.ex. förmyndaren eller godemannen) eller en anhörig eller någon annan närstående skall höras utöver klienten för att klientens vilja skall kunna utredas. Med klientens anhöriga avses i första hand make, maka, barn, föräldrar och syskon. En annan närstående kan bl.a. vara klientens sambo eller en annan person som varaktigt bor tillsammans med klienten eller en i övrigt god vän.

Även i dessa situationer bör emellertid klientens önskemål och åsikter utredas så noggrant som möjligt. Då kan samarbetet mellan klienten, klienten närstående, myndigheterna och serviceproducenten på bästa sätt leda till en lösning som ligger i klientens intresse. I regel alltid, men särskilt i de situationer där klientens egna önskemål och åsikter avviker från företrädarens, de anhörigas eller de andra närståendes åsikter bör man vid alla socialvårdsåtgärder gå in för en lösning som anses ligga i klientens intresse.

10 §. *Minderåriga klienters ställning.* Ett centralt syfte med konventionen om barnets

rättigheter, som Finland ratificerat, är att trygga barns bästa och självbestämmanderätt. I artikel 3.1 i konventionen om barnets rättigheter betonas att myndigheterna skall sätta barnets bästa i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn. Artikel 12 medför skyldighet att höra barnet samt att tillmäta barnets åsikter betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad i alla rättsliga och administrativa förfaranden som rör barnet. Artikel 16 skyddar barnets rätt till personlig integritet. Konventionen om barnets rättigheter fäster på ett nytt sätt uppmärksamhet vid att barn och ungdomar är tänkande individer och subjekt i sitt eget liv och inte enbart passiva objekt för vuxnas verksamhet och omsorg.

Redan på 1980-talet blev den bärande principen för vår lagstiftning gällande barn att barnets fördel skall komma i främsta rummet samt att barn skall ha själv- och medbestämmanderätt. Inom socialvården och det juridiska beslutsfattandet har det i praktiken dock ofta visat sig problematiskt att följa dessa principer. Tydligast kommer problemen till synes i tvister gällande vårdnad om och umgängesrätt med barn samt i barnskyddsverksamheten.

Problemet är de minderårigas faktiska möjlighet att delta i uppgörandet av de planer som gäller dem. Framför allt små barn blir lätt åsidosatta när man utreder vårdnads- och umgängesvister eller barnets fördel inom barnskyddet. I konventionen om barnets rättigheter är skyldigheten att höra barnet inte förknippad med någon viss åldersgräns. Ett praktiskt problem är att alla som hör barn inte har tillräckligt med kunskaper, färdigheter och tid att höra och tolka barnets känslor på rätt sätt. Socialarbetarna spelar en viktig roll när barns åsikter och fördel utreds för myndighetsavgöranden. Med hjälp av utbildning kan man utöka deras beredskap att höra barnet och tolka barnets bästa.

Den föreslagna paragrafen kompletterar de rättigheter för klienten om vilka bestäms i 4—8 § och betonar betydelsen av minderårigas egen vilja när avgöranden träffas inom socialvården och att deras vilja skall utredas på det sätt som deras ålder och utveckling förutsätter.

Enligt lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt (361/1983) bestämmer barnets vårdnadshavare om barnets vård och uppfostran. Barnets vårdnadshavare företräder enligt 4 § 3 mom. i nämnda lag barnet i

dess personliga angelägenheter, om inget annat är stadgat. Enligt 16 § lagen om förvaltningsförfarande förs talan för en omyndigs räkning i allmänhet av den omyndiges förmyndare. En omyndig som har fyllt 15 år har likvärdig talan med förmyndaren i ett ärende som gäller den omyndiges person eller personliga fördel eller rättighet. Enligt 50 § 3 mom. lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt skall på barnets vårdnadshavare tillämpas vad som i lag eller förordning är stadgat om de uppgifter som ankommer på förmyndare för barn och om förmyndares rätt att företräda barnet i angelägenheter som rör dess person eller underhåll. Barnets och vårdnadshavarens intressen kan stå i strid med varandra i en sak som gäller barnets person. Barnets integritet måste vid behov också skyddas mot föräldrarna.

Enligt 3 mom. har en minderårig klient av grundad anledning rätt att förbjuda att upplysningar som gäller den minderårige själv ges till klientens lagliga företrädare, om detta inte klart strider mot den minderåriges fördel. Genom paragrafen vill man betona att minderåriga klienters självbestämmanderätt skall respekteras också i praktiken. Om barnets rätt att förbjuda att upplysningar lämnas var ovillkorligt, skulle det i en del fall hindra barnets vårdnadshavare från att få information som är nödvändig med tanke på barnets vård och uppfostran. Barnet har enligt bestämmelsen rätt att av grundad anledning förbjuda att upplysningar lämnas till vårdnadshavaren eller någon annan laglig företrädare. Bestämmelsen uppstår därmed ingen åldersgräns, men det är klart att barnet bör vara tillräckligt utvecklad och mogen för att förstå förbudets innebörd. Barnets uttryckliga vilja skulle enligt bestämmelsen kunna förbigås i situationer där ett förbud mot lämnande av upplysningar kan bedömas klart strida mot barnets fördel. Situationer som klart strider mot den minderåriges intresse kan emellertid uppstå när en minderårig förbjuder att upplysningar om honom eller henne utlämnas och vårdnadshavarna, som ansvarar för att vård och omsorg ordnas för den minderårige, på grund av brist på information inte kan vidta de åtgärder som ligger i barnets intresse för att trygga vården av och omsorgen om barnet. I 9 § 2 mom. lagen om patientens ställning och rättigheter ingår också en bestämmelse, enligt vilken en minderårig patient som med beaktande av

ålder och utveckling kan fatta beslut om vården har rätt att förbjuda att uppgifter om hans hälsotillstånd och vård ges till hans vårdnadshavare eller någon annan laglig företrädare.

11 §. *Utlämnande av uppgifter till klientens företrädare.* Klientens lagliga företrädare eller anhörige eller någon annan närstående skall i fall som avses i 9 och 10 § ha rätt få de uppgifter om klientens situation som behövs för att han eller hon skall kunna höras. Ett förbud som en minderårig klient meddelat av grundad anledning förhindrar emellertid att uppgifter om klienten utlämnas. I 11 § 2 mom. offentlighetslagen ingår bestämmelser om situationer där bl.a. företrädaren för en part kan förvägras att ta del av en sekretessbelagd handling (RP 30/1998 rd s. 66—68). Omfattningen hos rätten att få uppgifter kan därmed variera i enlighet med om det är parten själv eller partens företrädare som ber om uppgifterna.

12 §. *Klientens och företrädarens skyldighet att lämna uppgifter.* Bestämmelser om klientens skyldighet att lämna myndigheterna uppgifter som är nödvändiga för lämnandet av socialvård ingår för närvarande i 40 § 1 och 2 mom. socialvårdslagen. Enligt lagförslaget ingår sakinnehållet i 40 § 1 och 2 mom. socialvårdslagen i klientens och företrädarens skyldighet att lämna uppgifter. I praktiken avser 6 § 1 mom. socialvårdslagen att en del av organets beslutanderätt har i kommunerna delegerats till tjänsteinnehavare. Medan sakinnehållet i 40 § 3 och 4 mom. socialvårdslagen regleras i 3 kap. offentlighetslagen. I samband med ändringarna av socialvårdslagen i detta lagförslag föreslås att 40 § socialvårdslagen upphävs.

3 kap. Sekretess och utlämnande av sekretessbelagda uppgifter

13 §. *Handlingssekretess, tystnadsplikt och förbud mot utnyttjande.* I 1 mom. ingår en bestämmelse enligt vilken de uppgifter om en klient eller någon annan enskild som ingår i socialvårdens handlingar skall hållas hemliga. Den som har ett anställningsförhållande inom eller faktiskt arbetar inom socialvård som ordnas av en myndighet eller av en enskild, liksom den som handlar på uppdrag av myndigheten eller av en enskild, är skyldiga att inte röja vad de i denna sin uppgift har fått veta om socialvårdens klienter. På de handlingar som uppstår när köpta t-

jänster anlitas tillämpas bestämmelserna om myndighetshandlingar på det sätt som bestäms i 5 § i den föreslagna lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet.

I 2 mom. utsträcks bestämmelserna i 6 kap. offentlighetslagen om handlingssekretess, skyldighet att iaktta sekretess och tystnadsplikt samt förbud mot utnyttjande att gälla inte bara sådan socialvård som myndigheterna ordnar utan också sådan socialvård som ordnas privat.

I 6 kap. lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet finns bestämmelser om handlingssekretess (22 §), tystnadsplikt och förbud mot utnyttjande (23 §), sekretessbelagda myndighetshandlingar (24 §) samt anteckning om sekretess och klassificering (25 §). Dessa bestämmelser tillämpas också på handlingar inom socialvård som ordnas av myndigheter eller ordnas privat. Enligt 24 § 1 mom. 25 punkten offentlighetslagen skall handlingar som innehåller uppgifter om en klient hos socialvården och de förmåner eller stödåtgärder eller den socialvårdsservice han erhållit samt om en persons hälsotillstånd eller handikapp, den hälsovård eller rehabilitering som denne har erhållit eller om någons sexuella beteende eller inriktning vara sekretessbelagda.

Offentlighetslagens 22 § innehåller grundläggande bestämmelser om grunderna för när en myndighetshandling skall sekretessbeläggas och om innehållet i skyldigheten att iaktta handlingssekretess. Offentlighetslagens 23 § innehåller bestämmelser om grunderna för tystnadsplikt och om vilka som omfattas av tystnadsplikt samt om förbud mot utnyttjande. Tystnadsplikten och handlingssekretessen har ett väsentligt samband med varandra. Enligt offentlighetslagen innefattar skyldigheten att iaktta handlingssekretess ett förbud mot att förete en hemlig handling eller ta en kopia av den. En uppgift som omfattas av tystnadsplikt kan härröra ur handlingar eller ha fåtts t.ex. muntligen. Tystnadsplikten är därmed mera omfattande än skyldigheten att iaktta handlingssekretess (en närmare redogörelse för innehållet i de bestämmelser om skyldighet att iaktta sekretess som ingår i 6 kap. offentlighetslagen finns i regeringens proposition 30/1998, s. 82 - 101). Enligt 23 § 2 mom. gäller tystnadsplikten också praktikanter och andra som verkar hos en myndighet liksom dem som verkar på uppdrag av en myndighet och dem som är anställda hos den som utför ett

myndighetsuppdrag. Tystnadsplikt har bl.a. civiltjänstgörare och sådana studerande som utför praktik. Enligt förslaget till klientlag utsträcks bestämmelserna i 6 kap. offentlighetslagen att gälla också socialvård som ordnas privat och dem som verkar inom den.

14 §. *Samtycke till utlämnande av uppgifter.* Huvudregeln inom socialvården, oavsett om den ordnas av myndigheter eller enskilda, är att utlämnandet av uppgifter om klienten skall basera sig på klientens uttryckliga samtycke. Denna bestämmelse stärker också klientens självbestämmanderätt. Klientens samtycke medför också rätt att lämna ut sekretessbelagda uppgifter som gäller socialvården. När klienten inte själv förmår bedöma betydelsen av samtycket, får samtycke ges av klientens lagliga företrädare, dvs. vårdnadshavare, förmyndare eller någon annan laglig företrädare. Den lagliga företrädaren får emellertid inte ge sitt samtycke, om en minderårig med stöd av 10 § 3 mom. klientlagen har förbjudit utlämnandet av uppgifter till sin lagliga företrädare.

15 §. *Utlämnande av sekretessbelagda uppgifter utan samtycke.* I paragrafen föreslås bestämmelser om situationer i vilka sekretessbelagda uppgifter inom socialvården kan utlämnas till utomstående, trots att inget samtycke getts eller trots att klienten eller dennes lagliga företrädare uttryckligen förbjuder utlämnandet av uppgifter. Bestämmelserna iakttas i fråga om sekretessbelagda uppgifter inom både socialvård som ordnas av myndigheter och socialvård som ordnas privat, dvs. uppgifterna kan lämnas av både en myndighet och privat som ordnar socialvård. Syftet med bestämmelserna är att säkerställa klientens rättsskydd också när sekretessbelagda uppgifter om klienten ges till olika instanser. I bestämmelsen har man beaktat de behov av utlämnande av uppgifter som är nödvändiga med tanke på lämnandet av socialvård. I gällande lagstiftning har inte på ett tillräckligt sätt beaktats de olika situationer där uppgifter måste lämnas för utredning av behovet av socialvård eller för vidtagande av socialvårdsåtgärder också i strid med klientens uttryckliga vilja. I bestämmelserna (15 och 16 §) har inskrivits den befintliga myndighets- och rättspraxis som råder vid lämnandet av socialvård. Eftersom dessa utlämningsituationer inte regleras närmare i gällande lagstiftning, måste saken anses vara otillfredsställande från både klienternas och

utlämnarnas synpunkt. Därför är det motive-
rat, när man dessutom beaktar de principer
som följts vid beredningen av of-
fentlighetslagen samt regeringsformens bes-
tämmelser, att på lagnivå så noggrant och
klart som möjligt reglera utlämnarnas rättig-
heter och, å andra sidan, skyldigheter att
utlämna uppgifter. De föreslagna 15 och 16
§ kompletterar de allmänna utlämnandebestäm-
melsesituationer som avses i of-
fentlighetslagen och är därmed tillämpliga
utöver bestämmelserna i offentlighetslagen.

I avsikt att ordna en ändamålsenlig vård
och tjänster utförs samarbete i praktiken
mellan de sociala myndigheterna, social-
och hälsovårdsmyndigheterna och andra myndig-
heter samt bl.a. sådana enskilda ser-
viceproducenter som har åtagit sig att svara
för att tjänster ordnas för klienten. I dessa
situationer måste det också vara möjligt att
utlämna sekretessbelagda uppgifter, trots att
inget samtycke står att få. Det kan därvid
också vara fråga om att personen, t.ex. på
grund av att droger eller andra rusmedel
gjort honom eller henne omtöcknad eller av
någon motsvarande orsak, inte i själva ver-
ket är kapabel att bedöma samtyckets betyd-
else och inte har någon laglig företrädare.

I 1 mom. föreslås att skyldigheten att iakt-
ta sekretess inte skall hindra att det ur hand-
lingar lämnas ut sådana uppgifter som är
nödvändiga för att behovet av vård av och
omsorg om klienten skall kunna utredas eller
för att vården och omsorgen skall kunna
ordnas och lämnas eller för att förutsättning-
arna för försörjningen skall kunna tryggas.

Med stöd av 1 mom. får uppgifter ur en
sekretessbelagd handling ges också om klie-
nten motsätter sig utlämnandet. Då är det
alltså fråga om utlämnande av uppgifter obero-
ende av klientens vilja.

I momentet ingår tre olika punkter som
gäller situationer där uppgifter får lämnas
utan hinder av skyldigheten att iaktta sekre-
tess. Den första av punkterna gäller situationer
där det är fråga om en hälso- eller soci-
alvårdsåtgärd som har sin grund i att klie-
ntens hälsa, utveckling eller säkerhet äventyras
eller utredning av behovet av en sådan
åtgärd. Enligt 2 punkten ger sekretessen vika
på grund av en minderårigs fördel, och 3
punkten gäller lämnande av uppgifter för
tryggande av klientens oundgängliga fördelar
och rättigheter då klienten själv saknar förut-
sättningar att bedöma sakens betydelse.

Enligt 1 punkten skall utlämnande vara

tillåtet om den som handlingen berör är i
uppenbart behov av vård eller socialvård på
grund av att hans eller hennes hälsa, utveck-
ling eller säkerhet äventyras och det inte
annars går att utreda behovet av vård eller
omsorg eller vidta åtgärder inom hälso- eller
socialvården. Bestämmelsen kan tillämpas
t.ex. när specialomsorger om utveck-
lingsstörda ordnas samt vård oberoende av
egen vilja ordineras inom missbrukarvården.
Bestämmelsen kan tillämpas både när klie-
nten eller dennes lagliga företrädare inte ger
sitt samtycke till att upplysningar lämnas
och när deras åsikt inte kan utredas. Genom
bestämmelsen möjliggörs i de i den nämnda
exceptionella eller särskilda situationer där
klientens samtycke inte fås nödvändiga ob-
rutna service- och vårdkedjor för socialvårdens
del också i de situationer där klientens
eller dennes lagliga företrädares samtycke
inte fås.

Enligt 2 punkten hindrar sekretessen inte
att uppgifter utlämnas, om uppgifterna be-
hövs på grund av ett barns fördel. Bestäm-
melsen har ansetts nödvändig för att vård-
nadshavaren genom att förvägra samtycke
inte skall kunna förhindra att barnets fördel
utreds och tillgodoses. Sådana situationer
kan uppstå i synnerhet när föräldrarnas och
barnets intressen står i strid med varandra
t.ex. i samband med att behovet av barn-
skyddsåtgärder bedöms eller sådana åtgärder
vidtas eller incestmisstankar utreds. Inom
barnskyddet och omsorgerna om utveck-
lingsstörda kan bestämmelsen tillämpas när
myndigheterna tillsammans skall ordna ändamålsenlig
vård och omsorg för ett barn. Socialmyndigheterna
måste bl.a. diskutera med skolmyndigheterna
under vilka förutsättningar och hur barnets
skolgång kan tryggas. Inom barnskyddet
måste upplysningar utlämnas i synnerhet när
ändamålsenlig vård utom hemmet skall ordnas
för ett barn.

Enligt 3 punkten skall det vara tillåtet att
lämna uppgifter, om uppgifterna är nödvän-
diga för att skydda klientens oundgängliga
fördelar och rättigheter och klienten själv
saknar förutsättningar att bedöma sakens
betydelse. Bestämmelsen kan tillämpas t.ex.
när man behandlar frågor som gäller äldre
som lider av demens eller utvecklings-
hämmande. Om det t.ex. framgår att en min-
derårig, en åldring eller en utvecklings-
hämmande behöver en laglig företrädare som
sköter hans eller hennes ärenden, kan de

som lämnar socialvård lägga fram ett initiativ för förmyndarmyndigheterna om att en företrädare skall utses. Enligt 91 § i den föreslagna lagen om förmyndarverksamhet kan den som har fått vetskap om att någon uppenbarligen är i behov av intressebevakning utan hinder av sin tystnadsplikt anmäla detta till förmyndarmyndigheten. Anmälan skall göras till den förmyndarmyndighet inom vars verksamhetsområde den person som anmälan gäller har hemkommun eller, om han eller hon inte har hemkommun i Finland, till den förmyndarmyndighet inom vars område han eller hon huvudsakligen vistas. Efter att förmyndarmyndigheten motagit anmälan skall den vidta åtgärder för att utreda behovet av intressebevakning och vid behov göra en ansökan till tingsrätten om förordnande av en intressebevakare.

I 2 mom. uppräknas de till vilka det är möjligt att lämna sekretessbelagda uppgifter i de fall som nämns i 1 mom.

I 3 mom. ingår bestämmelser om de särskilda förutsättningar under vilka uppgifter får utlämnas också till en som ordnar helt privat social- och hälsovård.

Utän samtycke får uppgifter ur en sekretessbelagd handling lämnas endast om det är nödvändigt för ordnande av omedelbar vård av eller omsorg om klienten eller om det är nödvändigt av någon annan särskild orsak som kan jämföras med detta. Sådana situationer är närmast lämnande av uppgifter som behövs för att klientens liv eller hälsa skall kunna räddas.

16 §. *Utlämnande av sekretessbelagda uppgifter i vissa andra situationer.* Paragrafen innehåller bestämmelser som kompletterar 15 § angående de fall då uppgifter får utlämnas ur en sekretessbelagd handling utan samtycke eller trots att klienten eller dennes lagliga företrädare motsätter sig utlämnandet av uppgifterna.

Punkt 1 i 1 mom. gäller utlåtanden som enligt olika författningar skall ges till domstolar och andra myndigheter.

I 1 mom. 2 och 3 punkten bestäms när sekretessen får ge vika i samband med oegentligheter och när uppgifter får lämnas till polis- och åklagarmyndigheter samt domstolar vid brottmål. Punkt 2 gäller oegentligheter som berör socialvårdsförmåner. Enligt den kan uppgifter lämnas för utredning av brott som gäller socialvårdsförmåner till myndigheter och inrättningar som behandlar sociala förmåner samt till polis, åklagare och

domstol. Enligt gällande socialvårdsslag har ex. socialvårdsmyndigheterna inte, med beaktande av sekretessbestämmelserna, haft rätt att på eget initiativ i strid med klientens samtycke anmäla oegentlighetssituationer till andra som betalar ut förmåner. Denna situation måste betraktas som otillfredsställande med tanke på den allmänna respekten för lagen. Med hjälp av den punkt som nu är i fråga kan man hejda och hindra att oegentlighetssituationer fortgår och upprepas. Denna punkt i bestämmelsen ger socialvårdsmyndigheterna rätt att överväga om uppgifter om en eventuell oegentlighet kan utlämnas till den som betalar ut en annan förmån.

I punkt 3 bestäms om rätt för den som lämnar socialvård att på eget initiativ underätta polis, åklagare och domstol om ett allvarligt brott som kommit till hans eller hennes kännedom när man misstänker ett annat allvarligt brott än ett i 2 punkten avsett brott som har att göra med missbruk av socialvården. Enligt punkten kan upplysningar lämnas till polis, åklagare och domstol för utredning av ett sådant brott som kan medföra fängelse i sex år eller strängare straff, eller för utredning av försök till eller delaktighet i ett sådant brott. Gällande socialvårdsslag och strafflagen ger de facto inte möjlighet att på detta sätt lämna ut uppgifter på eget initiativ. I praktiken har så dock redan skett i myndighetsverksamheten. Samhällspolitiskt är det motiverat att sådana allvarliga brott kan utredas effektivt. Om sekretessbestämmelserna eller en snäv tolkning av dem skulle förhindra att brott utreds skulle detta inte kunna låta bli att påverka samhällsmoralen på ett nedbrytande sätt. Inga sakskaäl kan hindra att en sådan uppgift (en uppgift med vars hjälp ett eventuellt allvarligt brott skulle kunna utredas) avslöjas också i strid med ett förbud av klienten och att uppgiften utlämnas till de myndigheter som avses i bestämmelsen.

De grunder för utlämnande som nämns i 1 mom. gäller såväl socialvård som ordnas av myndigheter som socialvård som ordnas privat. I 2 mom. bestäms däremot om de särskilda ändamål för vilka endast en socialvårdsmyndighet kan utlämna sekretessbelagda uppgifter om en klient oberoende av samtycke.

Enligt 2 mom. får myndigheterna lämna ut uppgifter för fastställande och indrivning av socialvårdsförmåner och avgifter, för betal-

ning av ersättningar eller tillgodoseende av något annat krav samt för kontroll av uppgifter som en klient lämnat. När myndigheterna bedömer de grunder med stöd av vilka de beviljar klienten socialvårdstjänster, förmåner och utkomststöd eller fastställer avgifter för tjänsterna skall de kunna kontrollera de uppgifter som fås av klienten själv beträffande klientens omständigheter samt inkomster och förmögenhet. Redan klientenskap inom socialvården är i sig en sekretessbelagd uppgift. Därför blir man när uppgifterna kontrolleras oundgängligen i någon mån tvungen att utlämna sekretessbelagda uppgifter om klienten, dels till andra myndigheter, dels till enskilda. I gällande lagstiftning ingår ingen uttrycklig bestämmelse som ger rätt till detta. Bestämmelsen är nödvändig för förhindrande av oegentligheter.

När socialvårdsavgifter indrivs är det också nödvändigt att i behövlig utsträckning utröja sekretessbelagda uppgifter. Ingen bestämmelse om detta ingår i den nuvarande lagstiftningen. I rätts- och förvaltningspraxis har det ansetts att myndigheterna vid indrivning av avgifter bör ges samma ställning som andra.

17 §. *Socialvårdsmyndigheternas rätt att utlämna och få uppgifter ur sekretessbelagda handlingar.* I de föreslagna 15 och 16 § ingår bestämmelser om särskilda ändamål och situationer som förekommer vid klientskap inom socialvården och som berättigar till att röja sekretessbelagda uppgifter om en enskild oberoende av dennes samtycke. Båda paragraferna ger rätt att lämna uppgifter oberoende av om det är fråga om socialvård som ordnas av en myndighet eller socialvård som ordnas privat. Endast i 16 § 2 mom. bestäms om enbart myndighetens rätt att lämna uppgifter, eftersom momentet gäller klientsituationer som förekommer endast i myndighetsverksamhet.

Angående socialvårdsmyndigheternas rätt att lämna sekretessbelagda uppgifter bestäms, utöver i 15 § och 16 § i denna lag, i 7 kap. i den föreslagna offentlighetslagen samt i 58 § 2 mom. socialvårdslagen, vilket hänför sig till detta förslag. I förslaget har man i informationssyfte strävat efter att nämna alla de centrala bestämmelser som gäller datasekretessen inom socialvården. Syftet med detta är att trygga att de som ordnar och lämnar socialvård samt klienterna inom socialvården kan få en helhetsbild av den lagstiftning som är av betydelse med

tanke på socialvårdsklienternas datasekretess. Därför ingår i 17 § 1 mom. i förslaget omnämmanden av de andra bestämmelser som ger socialvårdsmyndigheterna rätt att lämna sekretessbelagda uppgifter och i 2 mom. omnämmanden av de bestämmelser som ger socialvårdsmyndigheterna rätt att få sekretessbelagda uppgifter.

Den föreslagna offentlighetslagen gäller all myndighetsverksamhet, om inte något annat bestäms i speciallagstiftningen. Därmed reglerar 7 kap. offentlighetslagen i sin egenskap av en allmän lag centralt också socialvårdsmyndigheternas rätt att lämna sekretessbelagda uppgifter. Avsikten är att specialbestämmelser om socialvården skall utfärdas bara till den del de är motiverade på grund av särdragen inom socialvårdsverksamheten. Med stöd av 7 kap. offentlighetslagen har socialvårdsmyndigheterna bl.a. rätt att lämna sekretessbelagda uppgifter till i familjevårdarlagen (312/1992) avsedda familjevårdare som ingått ett uppdragsavtal och till privata serviceproducenter inom socialvården som ingått ett avtal om köptjänster med socialvårdsmyndigheterna.

Den föreslagna lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården gäller endast klientsituationer inom socialvården. Utöver dem är det i socialvårdslagstiftningen nödvändigt att reglera också rätten för dem som är verksamma inom socialvårdsförvaltningen att få och lämna sekretessbelagda uppgifter samt handräckning. Därför föreslås att det i socialvårdslagen skall bestämmas om socialvårdsmyndigheternas rätt att få och lämna sekretessbelagda uppgifter samt handräckning. Socialvårdslagen är en allmän lag som reglerar socialvården och därmed också klientsituationerna inom socialvården.

Enligt det föreslagna nya 58 § 2 mom. socialvårdslagen har socialvårdsmyndigheterna utan hinder av sekretessbestämmelserna rätt att röja uppgifter om en sekretessbelagd sak i fall som avses i 56 och 57 § samt för utförande av en lagbaserad handräckningsuppgift och utförande av en uppgift som en socialvårdsmyndighet uppdragit åt en privat organisation eller en enskilda på det sätt som bestäms i 7 kap. lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet samt i 14—16 § i denna lag. Bestämmelsen i fråga uttrycker därmed den bestämmelsehelhet som tillsammans reglerar socialvårdsmyndigheternas rätt att lämna sekretessbelagda uppgifter.

I detta förslag ingår inga separata bestämmelser om rätten att få sekretessbelagda uppgifter. Angående andras skyldighet att lämna socialvårdsmyndigheterna uppgifter bestäms däremot i 56 § i den föreslagna socialvårdslagen. Enligt bestämmelsen är de som nämns i den skyldiga att, utan hinder av sekretessbestämmelserna, på socialvårdsmyndighetens begäran avgiftsfritt lämna den alla de uppgifter och utredningar som de förfogar över och som socialvårdsmyndigheten behöver för att utreda behovet av socialvård, ordna socialvård och vidta därtill hörande åtgärder samt för att kontrollera uppgifter. De som ordnar och lämnar rent privat socialvård som baserar sig på avtal föreslås inte alls ha en på lag baserad ovillkorlig rätt att få sekretessbelagda uppgifter av andra, även om det i det föreslagna 15 § 3 mom. bestäms om möjligheten att, under vissa begränsade förutsättningar, lämna också dem sekretessbelagda uppgifter.

I det nya 57 § 1 mom. socialvårdslagen bestäms om socialvårdsmyndigheternas rätt att få handräckning av inhemska myndigheter och i 57 § 3 mom. om att den som ger handräckning skall röja för socialvårdsmyndigheterna de uppgifter som handräckningsuppgiften förutsätter utan hinder av skyldigheten att iakttä sekretess.

Syftet med den föreslagna 17 § är att alla som deltar i myndighetsverksamhet inom socialvården, alltså också de privata som på uppdrag av en myndighet är med om att genomföra tjänster inom socialvården, skall känna till och i sin verksamhet beakta, utöver de i den föreslagna lagen ingående specialbestämmelserna om lämnande av uppgifter, också de bestämmelser om saken som ingår i 7 kap. offentlighetslagen och 56—58 § socialvårdslagen.

18 §. *Anteckning om inhämtande eller utlämnade av uppgifter.* Enligt förslaget skall en anteckning i de handlingar som gäller klienten göras, om uppgifter inhämtas hos utomstående eller utlämnas med stöd av 14, 15, 16 eller 17 §.

4 kap. Särskilda bestämmelser

19 §. *Behandling och förvaring av handlingar.* Vid behandlingen och förvaringen av handlingar skall den nya personuppgiftslagens och arkivlagens (831/1994) krav beaktas. I handlingarna får tas in endast sådana uppgifter som är nödvändiga med tanke på

ändamålet med dessa handlingar, dvs. de uppgifter som behövs när klientens ärende avgörs och sköts.

Det ministerium som ansvarar för socialvården kan vid behov meddela allmänna anvisningar om behandlingen och förvaringen av handlingar. Meddelandet av anvisningar ger möjlighet att skapa ett mera enhetligt system för handlingar inom socialvården. För hälso- och sjukvårdens del har social- och hälsovårdsministeriet med stöd av 12 § lagen om patientens ställning och rättigheter meddelat föreskrifter om förvaringen och behandlingen av journalhandlingar.

5 kap. Ikraftträdelsebestämmelser

20 §. *Ikraftträdande.* Lagen föreslås träda i kraft samtidigt med lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet.

1.2. Socialvårdslagen

10 §. Enligt 10 § i den nuvarande socialvårdslagen skall kommunen för uppgifter i samband med verkställigheten av socialvården ha yrkesutbildad personal inom denna. Om behörighetsvillkor för socialarbetare och annan yrkesutbildad personal inom socialvården bestäms med stöd av 2 mom. genom den förordning om behörighetsvillkoren för yrkesutbildad personal inom socialvården (804/1992) som trädde i kraft vid ingången av 1993, nedan förordningen om behörighetsvillkor.

Genom den statsandelsreform som genomfördes vid ingången av 1993 ändrades 10 § socialvårdslagen. Enligt den tidigare gällande 10 § skulle kommunen ha en socialdirektör och en socialsekreterare samt tillräckligt mycket annan yrkesutbildad personal inom socialvården. Dessutom skulle kommunen ha en barntillsyningsmannatjänst.

Kvar i lagrummet lämnades endast skyldigheten att kommunen skall ha yrkesutbildad personal inom socialvården. Lagändringen ser för sin del ut att ha försvagat socialväsendets ställning i kommunerna och rättsskyddet för enskilda klienter inom socialvården.

I syfte att trygga professionaliteten inom socialarbetet och förbättra klientens rättsskydd föreslås ett nytt 2 mom. i 10 § socialvårdslagen. Enligt förslaget skall kommunen till sitt förfogande ha tjänster vilka tillhandahålls av en tjänsteinnehavare som deltar i

klientarbetet och har yrkesmässig behörighet som socialarbetare. Om kommunen själv inte har en sådan person i sin tjänst kan kommunerna med stöd av 76 § kommunallagen komma överens om att när den berörda tjänsteinnehavarens tjänster anlitas sköts uppgifterna av en annan kommuns tjänsteinnehavare under tjänstemannaansvar. Enligt den nämnda bestämmelsen i kommunallagen är detta möjligt i fråga om uppgifter där behörighet kan överföras på tjänsteinnehavaren. Kommunen får dock själv bestämma för vilka klientarbetsuppgifter inom socialarbetet och i vilka situationer tjänsteinnehavarens föreslagna tjänster skall anlitas. Undantag från detta utgör endast en situation enligt 12 § 2 mom. socialvårdslagen. I praktiken kommer den nämnda tjänsteinnehavarens tjänster att vara särskilt viktiga också t.ex. i situationer enligt 10 § 3 mom. barnskyddslagen och 3 § barnskyddsförordningen. Nämnda bestämmelse i barnskyddslagen ålägger den socialarbetare som ansvar för barnets angelägenheter skall övervaka att barnets bästa tillgodoses, att på tjänstens vägnar hjälpa barnet och att vid behov anvisa tillräcklig hjälp för det. Enligt 3 § barnskyddsförordningen skall en socialarbetare som handhar barnskyddsuppgifter i samarbete med en annan arbetstagare som är förtrogen med vården av barn bereda ärenden som gäller omhändertagande av barn och placering av barn i vård utom hemmet samt sådan utredning beträffande vårdnad om barn och umgängesrätt som skall avgas till domstol. Socialarbetaren kan dock bereda ärendet ensam, om ärendet är så brådskande att det förutsätter detta eller om samarbetet av särskilda skäl är uppenbart onödigt.

Den föreslagna tjänsteinnehavaren skall ha yrkesmässig behörighet som socialarbetare. Om behörighetsvillkor för socialarbetare och annan yrkesutbildad personal inom socialvården bestäms med stöd av 10 § socialvårdslagen alltjämt genom förordning. De nuvarande bestämmelserna om behörighetsvillkor för socialarbetare ingår i 2 § 1 mom. förordningen om behörighetsvillkor. Vidare är behöriga alltjämt också de som enligt övergångsbestämmelserna i förordningen om behörighetsvillkor också nu är behöriga för uppgifter som socialarbetare.

För att man i alla situationer skall kunna garantera den föreslagna tjänsteinnehavarens yrkesmässiga behörighet bör 7 § förordnin-

gen om behörighetsvillkor ändras. I gällande 7 § ges tillfälle att avvika också från den behörighet för socialarbetare som förutsätts i förordningens 2 § 1 mom. Genom ändring av förordningens 7 § avses bli bestämt att bestämmelsen i fråga, dvs. rätten att avvika från behörighetsvillkoren för socialarbetare, inte tillämpas på sådana tjänsteinnehavare som avses i 10 § 2 mom. socialvårdslagen.

12 §. Enligt förslaget kan ett i 6 § 1 mom. angivet organs lagstadgade beslutanderätt och rätt att föra talan delegeras i en instruktion till tjänsteinnehavare som är underställda organet. Behörigheten kan dock inte delegeras i fråga om beslut som gäller vård oberoende av egen vilja. Beslut om utövning av administrativt tvång kan fattas endast av ett organ som avses i 6 § 1 mom., fränsett brådskande situationer.

I sak motsvarar 1 mom. det nuvarande 12 § 1 mom., även om uttrycket "som ges någon mot hans vilja" ersatts av uttrycket "oberoende av egen vilja", vilket bättre beskriver den faktiska situationen. Med socialvård oberoende av egen vilja avses en situation där socialvård lämnas mot någons vilja eller där viljan inte har kunnat utredas på ett tillförlitligt sätt. Exempelvis vid brådskande omhändertagande kanske barnets föräldrar inte alls kan nås eller så kan de t.ex. vara kraftigt berusade eller medvetlösa.

Vidare nämns separat i 1 mom. rätten att i en instruktion delegera organets rätt att föra talan till en tjänsteinnehavare, vilket i gällande 12 § uttryckligen nämns bara i 2 mom. Avsikten är att klargöra förhållandet mellan 1 och 2 mom. så, att behörighet med stöd av 2 mom. kan delegeras bara i situationer som hänför sig till brådskande vård oberoende av egen vilja. Delegeringen av behörighet i alla andra situationer bestäms enligt 1 mom.

Enligt förslaget ändras 2 mom. så, att en tjänsteinnehavare som avses i det föreslagna 10 § 2 mom. i brådskande fall på organets vägnar kan besluta om vård oberoende av egen vilja och därtill anslutna andra åtgärder. Enligt gällande 12 § 2 mom. kan beslut i dessa fall fattas på organets vägnar av en ledande tjänsteinnehavare inom socialvården som utsetts av organet.

Syftet med ändringen är att säkerställa att beslut om brådskande vård oberoende av egen vilja alltid fattas av en socialarbetare som handlar under tjänstemannaansvar och vars yrkesmässiga behörighet motsvarar 2 §

1 mom. förordningen om behörighetsvillkor. Målet är att förbättra rättsskyddet för dem som blir föremål för sådana åtgärder så, att den som beslutar om åtgärden alltid förutsätts ha yrkesmässig förmåga att bedöma behovet av åtgärden. I detta avseende kan den nuvarande situationen inte anses vara tillfredsställande.

I den gällande förordningen om behörighetsvillkor definieras inte separat behörigheten för den ledande tjänsteinnehavare inom socialvården som avses i 12 § 2 mom. Enligt 2 § 2 mom. förordningen om behörighetsvillkor är även en person som har avlagt för uppgiften lämplig högre högskoleexamen behörig för i huvudsak administrativa ledningsuppgifter inom socialvården eller social- och hälsovården. Med stöd av de gällande bestämmelserna kan beslut t.ex. om brådskanade omhändertagande för närvarande fattas av tjänsteinnehavare som avlagt exempelvis juridisk eller förvaltningsvetenskaplig examen eller examen i ekonomiska vetenskaper.

Av motsvarande skäl föreslås gällande 12 § 3 mom. bli upphävt i sin helhet. Enligt momentet tillämpas på organets ordförande vad som i 2 mom. bestäms om en ledande tjänsteinnehavare, om kommunen inte har en sådan tjänsteinnehavare eller denne är förhindrad eller jävig att sköta uppgiften. Den som handlar med stöd av denna bestämmelse åläggs inga behörighetsvillkor med avseende på utbildning eller yrke, eftersom sådana enligt gällande lagstiftning inte kan åläggas organets ordförande.

Den arbetsgrupp som utrett specialkompetensen inom socialvården har fäst uppmärksamhet vid de missförhållanden som finns i bakgrunden till ändringsförslagen. Enligt arbetsgruppens förslag bör till socialvårdslagen fogas en bestämmelse om att kommunen bör utse en tjänsteinnehavare som ansvarar för att socialvården verkställs och om vars behörighet bestäms särskilt i förordningen om behörighetsvillkor (Social- och hälsovårdsministeriets arbetsgruppspromemoria 1997:4). De nu föreslagna ändringarna av 12 § 2 mom. och upphävandet av 3 mom. samt det nya 10 § 2 mom. som anknyter till dem motsvarar till betydande del arbetsgruppens förslag.

39 §. Det föreslås att 3 mom. upphävs, eftersom sakinnehållet i 3 mom. i gällande paragraf ingår i 4, 7 och 8 § i den föreslagna lagen om klientens ställning och rättig-

heter inom socialvården.

40 §. Paragrafen föreslås bli upphävd. Sakinnehållet i 1 och 2 mom. i gällande paragraf ingår i 12 § i den föreslagna lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården. Sakinnehållet i 3 mom. i gällande paragraf ingår i 5 § 1 mom. i klientlagsförslaget och i 3 kap. i den föreslagna lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet. Vidare ingår sakinnehållet i 4 mom. i gällande paragraf i 11 § i den föreslagna klientlagen och i 3 kap. i den föreslagna offentlighetslagen.

56 §. Det föreslås att gällande 56 § skall ändras. I 1 mom. bestäms om socialvårdsmyndigheternas rätt att få de uppgifter och utredningar som de behöver för att sköta sina uppdrag. Till denna del motsvarar bestämmelsen det nuvarande 56 § 1 mom.

Till bestämmelsen fogas ett uttryckligt omnämnande av att rätt att få uppgifter och utredningar föreligger utan hinder av skyldigheten att iaktta sekretess. Även hittills har bestämmelsen i praktiken tillämpats på detta sätt, och det är alltså endast fråga om att skriva in rådande praxis i lagen. Detta förutsätts av 8 § 1 mom. regeringsformen, som skyddar privatlivet, samt av 26 § 1 mom. i punkten i den föreslagna lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet, som bygger på den princip om privatlivets okränkbarhet som ingår i de internationella konventionerna om de mänskliga rättigheterna. Avvikelser från den kan göras endast genom uttryckliga bestämmelser på lagnivå.

I regeringens proposition med förslag till lag om offentlighet i myndigheternas verksamhet dryftas bl.a. på sidorna 45-47, 58 och 85-86 på ett uttömmande sätt hur skyddet för privatlivet, som är tryggt i bestämmelserna om de grundläggande rättigheterna och i konventionerna om de mänskliga rättigheterna, bör ordnas i lagstiftningen och i tillämpningspraxisen samordnas med samhällets intressen, som ofta strider mot det, eller med de rättigheter som i andra bestämmelser om de grundläggande rättigheterna och internationella överenskommelser tillförsäkras enskilda.

För att göra bestämmelsen mera informativ uppräknas i slutet separat de vanligaste situationer där man behöver uppgifter och utredningar angående någons ekonomiska ställning och förmögenhet. Andra situationer än de som nämns kan inte specificeras i bestämmelsen, utan det beror på varje enskilt

fall och specialbestämmelserna om det vilka i bestämmelsen avsedda uppgifter och utredningar som kan erhållas och för vilket ändamål. Som exempel kan nämnas uppgifter och utredningar som socialvårdsmyndigheterna behöver när de utreder en barnskyddsanmälan enligt 40 § barnskyddslagen eller behovet av åtgärder inom barnskyddet på grund av ett brådskande omhändertagande enligt 18 § barnskyddslagen eller när de beeder ett beslut om omhändertagande i enlighet med 17 § barnskyddslagen eller en utredning för domstolen i enlighet med lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt (361/1983) och förordningen om vårdnad om barn och umgängesrätt (556/1994) eller lagen om faderskap (700/1975) samt lagen och förordningen om vissa blodundersökningar och andra undersökningar rörande ärftliga egenskaper (702/1975 och 674/1976). I dylika fall får den skyldighet att iakta sekretess som i sekretessbestämmelser ålagts andra myndigheter ge vika och de blir i stället skyldiga att lämna ut alla även känsliga uppgifter och utredningar som socialvårdsmyndigheterna behöver och som kan inverka på beslutet eller åtgärderna.

I det gällande 56 § 2 mom. sågs att barnatillsyningsmannen är berättigad att ta del av medicinska undersökningar som erfordras för faderskapsutredning utan hinder av vad som stadgas om tystnadsplikt för läkare och sjukvårdspersonal. Denna rätt ingår som sådan i förslaget till 56 §, och det behövs alltså ingen separat bestämmelse om saken i fortsättningen. Även i de situationer där en enskild legitimerad läkare eller en av rättskyddscentralen för hälsovården godkänd enskild inrättning eller sakkunnig sköter uppgifter enligt lagen och förordningen om vissa blodundersökningar och andra undersökningar rörande ärftliga egenskaper i syfte att utreda faderskap tillämpas vad som i den föreslagna lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet bestäms om skyldighet att iakta sekretess och undantag från den. Detta beror på det sätt på vilket begreppen myndighet samt myndighetshandling definieras i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet. Enligt 4 § 2 mom. lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet gäller vad som sägs om en myndighet även sammanslutningar, inrättningar, stiftelser och enskilda som utövar offentlig makt och som enligt en lag eller en förordning eller en bestämmelse eller föreskrift

som meddelats med stöd av en lag eller en förordning utför ett offentligt uppdrag. Enligt 5 § 2 mom. anses en handling ha blivit upprättad av en myndighet även när den har upprättats på uppdrag av myndigheten, och en handling anses ha inkommit till en myndighet även när den har inkommit till den som verkar på uppdrag av myndigheten eller i övrigt för myndighetens räkning för att denne skall kunna utföra sitt uppdrag.

Enligt det föreslagna 56 § 2 mom. skall den i 1 mom. avsedda rätten för en socialvårdsmyndighet att få uppgifter gälla även penninginstitut av särskilda skäl. Penninginstitutet skall enligt bestämmelsen vara skyldigt att lämna uppgifter i situationer där socialvårdsmyndigheten har grundad anledning för misstanke om att klienten eller dennes lagliga företrädare har lämnat otillräckliga eller otillförlitliga uppgifter. Uppgifterna och utredningarna skall enligt 1 mom. ges utan hinder av sekretessbestämmelserna och avgiftsfritt.

Det föreslås att vad som i det gällande 56 § 3 mom. bestäms om socialvårdsmyndigheternas rätt att erhålla handräckning från andra myndigheter skall ingå i det nya 57 § 1 mom.

56 a §. I förslaget till lag om offentlighet i myndigheternas verksamhet regleras i 29 § 3 mom. myndigheternas möjlighet att öppna en teknisk anslutning till sina personregister. I fråga om sekretessbelagda uppgifter kräver detta personens samtycke, om det inte uttryckligen bestäms något annat om utlämnande av sekretessbelagda uppgifter. Socialvårdsmyndigheterna har enligt den föreslagna nya 56 a § rätt att av skattemyndigheterna och folkpensionsanstalten genom teknisk anslutning få sekretessbelagda personuppgifter ur dessas personregister även i strid med ett förbud av personen eller dennes lagliga företrädare för fastställande av avgift och kontroll av uppgifter. I samband med fastställande av avgifter och kontroll av uppgifter är det viktigt för myndigheten att få också sekretessbelagda uppgifter för utförande av uppgifter som ålagts myndigheten.

57 §. Avsikten är att bestämmelserna i den gällande lagens 57 §, som gäller tystnadsplikt inom socialvården, skall slopas ur 57 §. Allmänna bestämmelser om saken ingår i den föreslagna lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet och det föreslås att specialbestämmelser skall ingå i lagen om klientens ställning och rättigheter inom soci-

alvården samt i en ny 58 § i denna lag.

I gällande 56 § 3 mom. bestäms om socialvårdsmyndigheternas rätt att erhålla handräckning från andra myndigheter. Det föreslås att bestämmelser om en motsvarande rätt, som skall vara förpliktande för andra finländska myndigheter, skall ingå i 1 mom. i ifrågavarande paragraf. Avsikten är inte till denna del att ändra på förpliktelsen att ge handräckning, utan att klarlägga och förenhetliga myndighetspraxisen. För närvarande tolkar och fullgör olika myndigheter på ett oenhetligt sätt skyldigheten att ge socialvårdsmyndigheterna handräckning och de tillämpar och bedömer skyldigheten utgående från de principer och intressen som är viktigast för det egna verksamhetsområdet.

Enligt det nya 57 § 1 mom. har socialvårdsmyndigheterna rätt att från andra myndigheter erhålla den handräckning de behöver för att utföra sina lagstadgade uppgifter. Målet är att bestämmelsens ändrade ordalydelse skall få socialvårdsmyndigheterna att framställa sin begäran om handräckning på ett sätt som talar om för den myndighet som är skyldig att ge handräckning på vilka lagbestämmelser begäran baserar sig. Detta är speciellt viktigt därför att den myndighet som ger handräckningen, t.ex. anställda inom hälso- och sjukvården, vid en skola eller en annan enhet inom socialvården, i samband med handräckningsuppdraget ofta blir tvungen att röja sekretessbelagda uppgifter i strid med det egna områdets sekretessbestämmelser och sin egen yrkesetik. De skall då ha klar vetskap om att de har lagstadgad skyldighet att avvika från dem.

Uttryckliga bestämmelser om skyldigheten att avvika från sekretessbestämmelserna när ett handräckningsuppdrag förutsätter det finns i den föreslagna 57 § 3 mom. Enligt det skall den som ger handräckning utan hinder av sekretessbestämmelserna röja de uppgifter som krävs för att uppdraget skall kunna skötas för den socialvårdsmyndighet som begärt handräckning. Rätt till detta föreligger redan enligt 26 § 3 mom. i den föreslagna offentlighetslagen. Eftersom det i praktiken är så att både den socialvårdspersonal som begär handräckning och de anställda vid de andra myndigheter som är skyldiga att ge handräckning till största delen saknar juridisk utbildning, är det emellertid i informationssyfte nödvändigt att ta in en särskild bestämmelse i socialvårdslagen om denna omständighet, som förorsakat

många problem i det oundgängliga myndighets-samarbetet. De problem som datasekretessfrågorna förorsakat myndigheternas samarbete har uppmärksammats bl.a. i statsrådets redogörelse till riksdagen "Från barnskydd mot barnpolitik" (SRR 2/1995 rd) samt i det betänkande som riksdagens social- och hälsovårdsutskott avgav med anledning av redogörelsen (ShUB 3/1996 rd). Riksdagen godkände utlåtandet enligt betänkandet och sände det till statsrådet för kännedom (RSk 3/1996 rd). I dessa texter förutsätts att situationen klarläggs med hjälp av lagstiftningsändringar.

I den gällande lagstiftningen finns inga bestämmelser om socialvårdsmyndigheternas rätt att utan hinder av sekretessbestämmelserna ge och begära internationell handräckning. Detta har i praktiken upplevts som en brist. Enligt etablerad praxis har emellertid internationell handräckning både begärts och getts utan något uttryckligt bemyndigande i situationer där lagstadgad rätt till handräckning föreligger mellan motsvarande finländska myndigheter. Enligt 30 § i den föreslagna offentlighetslagen kan sekretessbelagda uppgifter utan den berördes samtycke lämnas ut genom internationell handräckning endast antingen om rätt därtill föreligger enligt inhemsk lagstiftning eller om det internationella samarbetet i saken baserar sig på en internationell bestämmelse eller överenskommelse.

Det föreslås att saken skall regleras i 57 § 2 mom. socialvårdslagen. Det är klart att det inte är möjligt att genom finsk lagstiftning förplikta utländska myndigheter att ge handräckning. Av denna orsak har bestämmelsen gällande internationell handräckning skrivits i sådan form att den finländska myndigheten får lagstadgad rätt att ge utländska myndigheter handräckning och att begära handräckning från utländska myndigheter enligt egen prövning. Det beror sedan på det berörda landets lagstiftning och myndighetspraxis om det är möjligt att få den begärda handräckningen. Det kan hända att denna möjlighet främjas av vetskapen om att finsk lagstiftning innehåller en bestämmelse som uttryckligen berättigar till internationell handräckning utan hinder av sekretessbestämmelserna och att bestämmelsen är förknippad med skyldighet att iaktta sekretess och att brott mot bestämmelsen åtföljs av hot om straff.

Trots att bestämmelsen i sig enligt ordaly-

delsen inte förpliktar ens finländska myndigheter att begära eller ge internationell handräckning, kan internationella överenskommelser och andra författningar innehålla en sådan förpliktelse. Bland annat principen om barnets bästa och barnets rätt till skydd även mot vårdnadshavarens vilja i konventionen om barnets rättigheter och barnskyddslagen kan förutsätta detta och hänvisningar till dem kan stöda även en begäran om handräckning som framställts till en utländsk myndighet.

I artiklarna 8, 9, 10 och i synnerhet i artikel 13 i den nordiska konventionen om sociala tjänster förutsätts att social- och hälsovårdsmyndigheterna i de nordiska länderna skall samarbeta vid tillämpningen av konventionen, t.ex. när sociala tjänster tillhandahålls över statsgränserna. I artikel 13.2 i konventionen förutsätts att myndigheterna vid samarbete skall ägna särskild uppmärksamhet åt barnets behov, barnets möjligheter till kontakt med de personer som är av särskild betydelse för barnet och barnets egna önskemål. Konventionen reglerar dock inte datasekretessfrågorna på något sätt i en situation där barnets behov förutsätter samarbete och utbyte av information mellan olika länder utan eller mot de berördas samtycke. Denna omständighet har på senaste tid i praktiken förhindrat faktiskt samarbete i situationer som rör barnskydd och vårdnaden om barn samt umgängesrätt. I social- och hälsovårdsministeriets föreskriftssamling har som nummer 24:1996 publicerats tillämpningsanvisningar för konventionen. I dem konstateras i fråga om artikel 8 att myndigheterna i sitt samarbete skall iaktta bestämmelserna om tystnadsplikt och den berördes eller de berördas samtycke. Inga särskilda anvisningar har meddelats angående tillämpningen av artikel 13.

En förutsättning för att internationell handräckning skall kunna begäras och ges utan hinder av tystnadsplikten är att den myndighet som sköter motsvarande sak i hemlandet enligt finsk lagstiftning har rätt att få eller skyldighet att ge handräckning i saken. Avsikten är således att se till att gränserna mellan staterna inte i onödan hindrar verksamhet som den finska socialvårdslagstiftningen förutsätter. Möjligheterna till internationell handräckning skall således vara desamma som, inte större och inte mindre än, när socialvård lämnas inom Finland.

58 §. Det föreslås att de straffbestämme-

ser som ingår i 58 § i den gällande socialvårdslagen flyttas till den nya 59 §. Avsikten är att den nya 58 § skall innehålla bestämmelser om socialvårdsmyndigheternas skyldighet att iaktta sekretess och om undantag från och upphörande av sekretess i samband med socialvårdsmyndigheternas handräkningsuppdrag och andra uppdrag.

Den gällande socialvårdslagens grundläggande bestämmelse om sekretess och tystnadsplikt finns i 57 § 1 mom. och ett undantag från den i 57 § 2 mom. Det föreslås att dessa bestämmelser skall slopas ur 57 §. Efter ändringarna är utgångspunkten att de datasekretessbestämmelser som gäller socialvårdsmyndigheternas verksamhet skall finnas i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet, vars 3 kap. innehåller bestämmelser om rätten att ta del av myndigheternas handlingar, 6 kap. bestämmelser om skyldighet att iaktta sekretess och 7 kap. bestämmelser om undantag från och upphörande av sekretess.

Avsikten är att bestämmelserna i den föreslagna lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet skall kompletteras och preciseras genom de specialbestämmelser om sekretess och utlämnande av uppgifter inom socialvården som ingår i den nu föreslagna lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården. Eftersom denna lag gäller myndigheterna inom socialvårdsförvaltningen, t.ex. social- och hälsovårdsministeriet och länsstyrelserna, är det nödvändigt att i socialvårdslagen, som är den allmänna lag som reglerar alla socialvårdsmyndigheters verksamhet, inta en hänvisning till bestämmelserna i 3 kap. i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården. Då är det för tydlighetens skull motiverat att först hänvisa till lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet, som är den allmänna lag som reglerar all myndighetsverksamhet och även uttryckligen datasekretessen inom socialvården.

Hänvisningarna till ovan nämnda lagars sekretessbestämmelser ingår i förslaget till 58 § socialvårdslagen. I 1 mom. ingår hänvisningar till myndigheternas skyldighet att iaktta sekretess, som regleras i 6 kap. lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet. Socialvården berörs i synnerhet av 24 § 1 mom. 25 och 32 punkten i nämnda lag.

Förslaget till 58 § 2 mom. socialvårdslagen gäller socialvårdsmyndigheternas rätt att lämna ut sekretessbelagda uppgifter till and-

ra myndigheter eller enskilda som sköter handräckningsuppdrag och andra uppdrag. Detta sker genom en hänvisning till 14-16 § lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården samt åter för tydlighetens skull till 7 kap. i den föreslagna lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet, som också annars gäller alla socialvårdsmyndigheter. Bestämmelsen motsvarar delvis 57 § 2 mom. i den gällande socialvårdslagen, men är mera omfattande, eftersom den uttryckligen utvidgar rätten att lämna ut sekretessbelagda uppgifter även till utländska myndigheter samt till enskilda sakkunniga, konsulter och serviceproducenter som sköter uppdrag för socialvårdsmyndigheterna.

I förslaget till 58 § 3 mom. socialvårdslagen betonas skyldigheten att iaktta sekretess för den som ger handräckning eller sköter ett uppdrag i en situation där de i samband med uppgiften får information om en sekretessbelagd omständighet av socialvårdsmyndigheterna. Bestämmelser om saken ingår i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet, till vilken det i informationssyfte hänvisas i detta moment.

59 §. Det föreslås att straffbestämmelserna i 58 § i den gällande socialvårdslagen skall tas in i den nya 59 §. Den tidigare 59 § har upphävts genom lag 736/1992.

I det nya 59 § 1 mom. intas en hänvisning till 35 § lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet. I nämnda bestämmelse hänvisas åter till strafflagens bestämmelser om datasekretess och tjänstebrott. Detta strider mot den allmänna strävan att bestämmelser om straff för brott mot skyldigheten att iaktta sekretess inte efter totalreformen av offentlighetslagstiftningen skall ingå i andra författningar än lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet och i tjänstemannalagen. Straffbestämmelsen är nödvändig för att balansera upp det hot om straff som föreslås ingå i 2 mom. och skall gälla för brott mot den i socialvårdslagen inskrivna skyldigheten att lämna uppgifter. Rättsskyddet för både dem som arbetar inom socialvården och klienterna förutsätter klar information om det straff som hotar vid brott mot skyldigheten att iaktta sekretess, eftersom arbets-

tagarna inom t.ex. omsorgerna om utvecklingsstörda, dagvården och barnskyddet i sitt dagliga arbete upprepade gånger hamnar i situationer där datasekretessen aktualiseras.

Det nya 59 § 2 mom. motsvarar i sak den gällande socialvårdslagens 58 § 2 mom., som anger straffet för brott mot den i socialvårdslagen stadgade skyldigheten att lämna uppgifter. Det skall fortfarande gälla situationer där någon bryter mot skyldigheten enligt den föreslagna 56 § att lämna uppgifter och utredningar som socialvårdsmyndigheterna behöver. Det är motiverat att ange straffet för detta genom att hänvisa till bestämmelserna om missbruk av tjänsteställning och brott mot tjänsteplikten i 40 kap. strafflagen. I det gällande 58 § 2 mom. hänvisas till strafflagens bestämmelser om straff för brott mot tystnadsplikt, vilka inte kan anses på bästa sätt lämpa sig för de situationer som bestämmelsen avser.

Hänvisningen i det föreslagna 1 mom. är motiverad även därför att inom socialvården berör sekretessbestämmelserna en synnerligen stor grupp av tillämpare som har obefintliga möjligheter till juridisk konsultation.

Det föreslagna 3 mom. motsvarar gällande 58 § 3 mom. Det begränsar åklagarens rätt att väcka åtal för de gärningar som avses i 2 mom. i situationer där socialvårdsmyndigheterna anmäler dem till åtal.

2. Ikraftträdande

Lagarna föreslås träda i kraft samtidigt med lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet.

Förslaget till ändring av socialvårdslagen innehåller bestämmelser som skall upphävas och ändras. Om det i den övriga lagstiftningen hänvisas till de upphävda eller ändrade bestämmelserna i socialvårdslagen, skall hänvisningen i fråga om bestämmelser som upphävs anses avse motsvarande bestämmelser i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården och i fråga om bestämmelser som ändras anses avse motsvarande bestämmelser i socialvårdslagen.

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs Riksdagen följande lagförslag:

1.

Lag**om klientens ställning och rättigheter inom socialvården**

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

1 kap.

Allmänna bestämmelser

1 §

Lagens syfte

Syftet med denna lag är att främja klient-medverkan och att förtroendefulla klientrelationer åstadkoms samt att klientens rätt till gott bemötande inom socialvården tillgodoses.

2 §

Lagens tillämpningsområde och samband med annan lagstiftning

Denna lag tillämpas både på socialvård som ordnas av myndigheter och på socialvård som ordnas av privata, om inte något annat bestäms i denna eller någon annan lag.

Kommunens skyldighet att ordna socialvård och anvisa den resurser bestäms enligt vad som därom föreskrivs särskilt.

På socialvård som avses i denna lag och som ordnas av en myndighet tillämpas lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (/199), om inte något annat bestäms nedan.

3 §

Definitioner

I denna lag avses med

1) *klient* den som ansöker om, anlitar eller är föremål för socialvård,

2) *socialvård* socialservice, utkomststöd, underhållsstöd samt med nämnda tjänster och förmåner sammanhängande åtgärder

som är avsedda att främja och upprätthålla enskilda personers och familjers sociala trygghet och funktionsförmåga, samt med 3) *handling* en i 5 § 1 och 2 mom. lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet nämnd handling som innehåller uppgifter om en klient eller någon annan enskild och som ansluter sig till socialvård som ordnas av myndigheter eller privata.

2 kap.

Klientens rättigheter och skyldigheter

4 §

Rätt till gott bemötande

En klient har rätt till gott bemötande från den som lämnar socialvård och till god socialvård utan diskriminering. Klientens människovärde, övertygelse och integritet skall respekteras.

Klienten skall betjänas och socialvården förverkligas så att klientens önskemål, åsikt, fördel och individuella behov samt modersmål och kulturella bakgrund beaktas.

5 §

Klientens rätt till information

Socialvårdspersonalen skall för klienten utreda olika alternativ och deras verkningar samt andra omständigheter som är av betydelse för klientens sak.

Utredningen skall ges så att klienten förstår dess innehåll och betydelse tillräckligt. Om socialvårdspersonalen inte behärskar det språk som klienten använder eller om klienten på grund av en sinnesdefekt eller talska-

da eller någon annan orsak inte kan göra sig förstådd, skall i mån av möjlighet tolkning ordnas och en tolk skaffas. Angående rättigheterna för dem som använder teckenspråk samt för dem som behöver tolkhjälp på grund av handikapp bestäms särskilt.

Angående klientens rätt att ta del av en handling gäller vad som bestäms i 3 kap. lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet.

Angående klientens rätt att granska sådana uppgifter i socialvårdens handlingar som gäller klienten själv gäller vad som bestäms i personuppgiftslagen (/199).

6 §

Beslut eller avtal om ordnande av socialvård

Ordnande av socialvård skall basera sig på ett myndighetsbeslut eller, när privat socialvård ordnas, på ett skriftligt avtal mellan den som ordnar socialvården och klienten.

7 §

Service- och vårdplan

När socialvård ordnas skall en service-, vård-, rehabiliterings- eller någon annan motsvarande plan utarbetas, om det inte är fråga om tillfällig rådgivning och handledning eller om det i övrigt är uppenbart onödigt att utarbeta en plan. Planen skall i mån av möjlighet göras upp i samförstånd med klienten samt, i de fall som avses i 9 och 10 §, med klienten och dennes lagliga företrädare eller med klienten och en anhörig till klienten eller med någon annan till klienten närstående. Angående planens innehåll och de delaktiga gäller dessutom vad som därom bestäms särskilt.

8 §

Självbestämmanderätt och medbestämmande

När socialvård ordnas skall i första hand klientens önskemål och åsikt beaktas och klientens självbestämmanderätt även i övrigt respekteras.

Klienten skall beredas möjlighet att delta i och påverka planeringen och förverkligandet av de tjänster som tillhandahålls klienten.

Detsamma gäller andra åtgärder som ansluter sig till den socialvård som ges klienten.

Angående åtgärder oberoende av klientens vilja samt tvång och begränsningar i anslutning till vården av eller omsorgen om klienten inom socialvården gäller vad som därom bestäms särskilt.

9 §

Självbestämmanderätt i specialsituationer

Om en myndig klient på grund av sjukdom, nedsatt psykisk funktionsförmåga eller någon annan orsak inte kan delta i och påverka planeringen och förverkligandet av de tjänster som tillhandahålls klienten eller förstå föreslagna alternativa lösningar eller beslutens verkningar skall klientens lagliga företrädare eller en anhörig eller någon annan närstående höras utöver klienten för att klientens vilja skall kunna utredas. Den lagliga företrädaren skall höras även annars, om det finns grundad anledning till detta.

En sak som gäller klienten skall behandlas och avgöras så att klientens fördel beaktas i första hand.

10 §

Minderåriga klienters ställning

En minderårig klients önskemål och åsikter skall utredas och beaktas på det sätt som klientens ålder och utvecklingsnivå förutsätter.

I alla åtgärder som vidtas inom offentlig eller privat socialvård och som gäller minderåriga skall i första hand den minderåriges fördel beaktas.

En minderårig har rätt att av grundad anledning förbjuda att upplysningar som gäller den minderåriga själv lämnas till den minderåriges lagliga företrädare, om detta inte klart strider mot den minderåriges fördel.

11 §

Utlämnande av uppgifter till klientens företrädare

Den som ordnar eller förverkligar socialvård får i fall som avses i 9 och 10 § till klientens lagliga företrädare eller en anhörig eller någon annan närstående lämna de upp-

gifter om klientens situation som behövs för att företrädaren, den anhörige eller den närstående skall kunna höras, om inte något annat följer av 10 § 3 mom.

12 §

Klientens och företrädarens skyldighet att lämna uppgifter

Klienten och dennes lagliga företrädare skall överlämna till ett organ som avses i 6 § 1 mom. socialvårdslagen (710/1982) de uppgifter som är nödvändiga vid ordnandet och förverkligandet av socialvård.

Utöver vad som annars bestäms om lämnande av uppgifter har klienten och dennes lagliga företrädare rätt att, innan uppgifterna överlämnas, få kännedom om varför uppgifterna behövs, för vilket ändamål de skall användas och vart de regelbundet utlämnas.

3 kap.

Sekretess och utlämnande av sekretessbelagda uppgifter

13 §

Handlingssekretess, tystnadsplikt och förbud mot utnyttjande

De handlingar som nämns i 3 § 3 punkten skall hållas hemliga.

Angående handlingssekretess, skyldighet att iaktta sekretess och tystnadsplikt samt förbud mot utnyttjande inom socialvård som ordnas av myndigheter eller privata gäller vad som bestäms i 6 kap. lagen om ofentlighet i myndigheternas verksamhet.

14 §

Samtycke till utlämnande av uppgifter

Uppgifter ur en sekretessbelagd handling får lämnas ut med klientens uttryckliga samtycke eller på det sätt som särskilt bestäms i lag. När klienten saknar förutsättningar att bedöma betydelsen av samtycket, får uppgifter utlämnas med samtycke av klientens lagliga företrädare. Uppgifter får emellertid inte utlämnas med samtycke av en minderårig klients lagliga företrädare, om företrädaren själv inte har rätt att få upplysningen av den anledning som nämns i 10 § 3 mom.

15 §

Utlämnande av sekretessbelagda uppgifter utan samtycke

Om samtycke enligt 14 § inte kan erhållas eller om klienten eller dennes lagliga företrädare uttryckligen förbjuder att handlingen utlämnas, får utan hinder av skyldigheten att iaktta sekretess ur handlingen lämnas ut sådana uppgifter som är nödvändiga för att behovet av vård av och omsorg om klienten skall kunna utredas eller för att vården och omsorgen skall kunna ordnas och förverkligas eller för att förutsättningarna för försörjningen skall kunna tryggas,

1) om den som handlingen berör är i uppenbart behov av vård eller omsorg på grund av att hans eller hennes hälsa, utveckling eller säkerhet äventyras och det inte annars går att utreda behovet av vård eller omsorg eller att vidta vård- eller omsorgsåtgärder,

2) om uppgifterna behövs på grund av ett barns fördel, eller

3) om uppgifterna behövs för att skydda klientens oundgängliga fördelar och rättigheter och klienten själv saknar förutsättningar att bedöma sakens betydelse.

I de fall som nämns i 1 mom. får uppgifter lämnas till en socialvårdsmyndighet, till andra myndigheter, till en enskild eller sammanslutning som på uppdrag av socialvårdsmyndigheten sköter uppgifter inom socialvården, till folkpensionsanstalten eller till pensionsanstalter. Dessutom får uppgifter lämnas till klientens lagliga företrädare eller till en annan enskild eller sammanslutning som deltar i utredningen av behovet av socialvård som myndigheten ordnar eller i förverkligandet av sådan socialvård.

Till den som privat ordnar socialvård eller till en privat verksamhetsenhet för hälso- och sjukvård eller till en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården får uppgifter dock i de fall som nämns i 1 mom. lämnas endast om det är nödvändigt för genomförande av omedelbar vård av eller omsorg om klienten eller av någon annan särskild orsak som kan jämföras med detta.

16 §

Utlämnande av sekretessbelagda uppgifter i vissa andra situationer

Utan samtycke får uppgifter ur en sekre-

tessbelagd handling utan hinder av skyldigheten att iakttä sekretess lämnas även i strid med ett uttryckligt förbud av klienten eller dennes lagliga företrädare

1) när utlåtande ges till en domstol eller en annan myndighet på det sätt som bestäms särskilt,

2) till andra myndigheter och inrättningar som behandlar sociala förmåner samt till polis, åklagare och domstol, när uppgifterna behövs för utredning av oegentligheter eller brott som gäller socialvårdens förmåner, och

3) till polis, åklagare och domstol för utredning av brott, om det föreligger misstanke om ett annat brott än ett sådant som avses i 2 punkten och brottet kan medföra fängelse i sex år eller strängare straff, eller om det föreligger misstanke om försök till eller delaktighet i ett sådant brott.

Socialvårdsmyndigheterna får utöver de fall som avses i 1 mom. 1—3 punkten lämna ut uppgifter för fastställande och indrivning av socialvårdens förmåner och avgifter, för tillgodoseende av ersättningar eller något annat krav, samt för kontroll av uppgifter som en klient överlämnat.

17 §

Socialvårdsmyndigheternas rätt att utlämna och få uppgifter ur sekretessbelagda handlingar

Utöver vad som ovan bestäms gäller angående socialvårdsmyndigheternas rätt att lämna ut uppgifter ur en sekretessbelagd handling vad som därom bestäms i 58 § 2 mom. socialvårdslagen och i 7 kap. lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet.

Angående socialvårdsmyndigheternas rätt att få uppgifter bestäms i 56 § och 57 § 3 mom. socialvårdslagen.

18 §

Anteckning om inhämtande eller utlämnande av uppgifter

Den som ordnar eller förverkligar socialvård skall göra en anteckning i handlingarna, om uppgifter inhämtas hos utomstående eller utlämnas med stöd av 14, 15, 16 eller 17 §.

4 kap.

Särskilda bestämmelser

19 §

Behandling och förvaring av handlingar

Det ministerium som svarar för socialvården kan vid behov meddela allmänna anvisningar om behandlingen och förvaringen av handlingar.

5 kap.

Ikraftträdelsebestämmelser

20 §

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den 199 .

Åtgärder som verkställigheten av lagen förutsätter får vidtas innan lagen träder i kraft.

2.

Lag**om ändring av socialvårdslagen**

I enlighet med riksdagens beslut
upphävs i socialvårdslagen av den 17 september 1982 (710/1982) 39 § 3 mom. och 40 §, av dessa lagrum 40 § sådan den lyder delvis ändrad i lag 736/1992,
ändras 12 samt 56—58 §, av dessa lagrum 12 § sådan den lyder i nämnda lag 736/1992 och 58 § sådan den lyder delvis ändrad i lag 665/1995, samt
fogas till 10 §, sådan den lyder i nämnda lag 736/1992, ett nytt 2 mom., varvid det nuvarande 2 mom. blir 3 mom., samt till lagen en ny 56 a § och en ny 59 § i stället för den 59 § som upphävts genom sistnämnda lag 736/1992, som följer:

10 §

 Kommunen skall till sitt förfogande ha tjänster vilka tillhandahålls av en tjänsteinnehavare som deltar i klientarbetet och har yrkesmässig behörighet som socialarbetare.

den samt för att kontrollera de uppgifter som lämnats den.

Den skyldighet som avses i 1 mom. gäller även penninginstitut, om det föreligger grundad anledning för misstanke om att klienten eller dennes lagliga företrädare har lämnat otillräckliga eller otillförlitliga uppgifter.

12 §

Ett i 6 § 1 mom. angivet organs lagstadgade beslutanderätt och rätt att föra talan kan i en instruktion delegeras till tjänsteinnehavare som är underställda organet, frånsett beslut om vård oberoende av egen vilja.
 En tjänsteinnehavare som avses i 10 § 2 mom. har rätt att enligt de av organet fastställda grunderna och dess allmänna anvisningar på organets vägnar i brådskande fall besluta om vård oberoende av egen vilja och därtill anslutna andra åtgärder och att i dessa fall själv eller genom ombud föra organets talan.

56 a §
 Socialvårdsmyndigheterna har rätt att med hjälp av teknisk anslutning få sekretessbelagda personuppgifter ur skattemyndigheternas och folkpensionsanstaltens personregister även i strid med ett uttryckligt förbud av personen i fråga eller dennes lagliga företrädare för fastställande av avgifter och kontroll av uppgifter.

57 §

Socialvårdsmyndigheterna har rätt att av andra myndigheter få den handräckning som de behöver för att sköta sina lagstadgade uppgifter.

56 §
 Statliga och kommunala myndigheter samt andra offentligrättsliga samfund, folkpensionsanstalten, pensionsskyddscentralen, pensionsstiftelser och andra pensionsanstalter, försäkringsanstalter samt sammanslutningar och verksamhetsenheter som bedriver vårdverksamhet eller hälso- och sjukvårdsverksamhet är skyldiga att på begäran av en socialvårdsmyndighet avgiftsfritt och utan hinder av sekretessbestämmelserna lämna denna alla sådana uppgifter och utredningar som de förfogar över och som socialvårdsmyndigheten behöver för att reda ut behovet av socialvård och för att ordna socialvården och vidta åtgärder vilka hänför sig till socialvår-

Socialvårdsmyndigheterna har rätt att ge utländska myndigheter handräckning och att begära handräckning från utländska myndigheter, om det är nödvändigt för att lösa en internationell rättstvist som har att göra med omsorgen om eller vården eller uppfostran av någon eller för att utreda och trygga en klients eller någon annans liv, hälsa, säkerhet eller sociala situation eller av någon annan motsvarande orsak. Dessutom förutsätts att den myndighet som sköter motsvarande sak i hemlandet enligt finsk lagstiftning har rätt att få eller skyldighet att ge handräckning i saken.

Den som ger handräckning skall utan hin-

der av skyldigheten att iaktta sekretess för socialvårdsmyndigheterna röja de uppgifter som skötseln av handräckningsuppdraget förutsätter.

58 §

Angående socialvårdsmyndigheternas skyldighet att iaktta sekretess gäller vad som bestäms i 6 kap. lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet.

Socialvårdsmyndigheterna har utan hinder av sekretessbestämmelserna rätt att i enlighet med vad som bestäms i 7 kap. lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet samt i 14—16 § lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (/199) röja uppgifter om en sekretessbelagd sak i de fall som avses i 56 § och 57 § samt för skötseln av ett handräckningsuppdrag som baserar sig på lag och ett uppdrag som socialvårdsmyndigheterna gett en privat.

Angående upphörande av sekretess i fråga om en handling och upphörande av tystnadsplikt bestäms i 31 och 32 § lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet.

Vad som ovan bestäms om socialvårdsmyndigheternas skyldighet att iaktta sekretess gäller också den som har fått del av

sekretessbelagda uppgifter i de fall som avses i 56 § och 57 §.

59 §

Till straff för brott mot skyldigheten att iaktta sekretess enligt 58 § döms enligt 35 § lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet.

Vägrar någon att lämna de uppgifter som avses i 56 § eller 57 § 3 mom. eller att ge handräckning som avses i 57 § 1 mom., skall straff dömas ut enligt 40 kap. strafflagen (39/1889).

Allmän åklagare får inte väcka åtal för en gärning som avses i 2 mom., om inte en socialvårdsmyndighet har anmält den till åtal.

Denna lag träder i kraft den 199 .

Om det i den övriga lagstiftningen hänvisas till sådana bestämmelser i socialvårdslagen som har upphävts eller ändrats genom denna lag, skall hänvisningen i fråga om bestämmelser som upphävs anses avse motsvarande bestämmelser i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården och i fråga om bestämmelser som ändrats anses avse denna lag eller motsvarande bestämmelser i den.

Helsingfors den 23 oktober 1998

Republikens President

MARTTI AHTISAARI

Minister Terttu Huttu-Juntunen

2.

Lag

om ändring av socialvårdslagen

I enlighet med riksdagens beslut
upphävs i socialvårdslagen av den 17 september 1982 (710/1982) 39 § 3 mom. och 40 §, av dessa lagrum 40 § sådan den lyder delvis ändrad i lag 736/1992,
ändras 12 samt 56—58 §, av dessa lagrum 12 § sådan den lyder i nämnda lag 736/1992 och 58 § sådan den lyder delvis ändrad i lag 665/1995, samt
fogas till 10 §, sådan den lyder i nämnda lag 736/1992, ett nytt 2 mom., varvid det nuvarande 2 mom. blir 3 mom., samt till lagen en ny 56 a § och en ny 59 § i stället för den 59 § som upphävts genom sistnämnda lag 736/1992, som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

10 §

Kommunen skall till sitt förfogande ha tjänster vilka tillhandahålls av en tjänsteinnehavare som deltar i klientarbetet och har yrkesmässig behörighet som socialarbetare.

12 §

Ett i 6 § 1 mom. angivet organs beslutanderätt kan i en instruktion överföras på tjänsteinnehavare som är underställda organet, frånsatt vad som gäller beslut om vård som ges någon mot hans vilja.

En ledande tjänsteinnehavare inom socialvården som utsetts av organet har rätt att enligt de av detta fastställda grunderna och dess allmänna anvisningar på organets vägnar i brådskande fall besluta om lämnande av socialvård och därtill anslutna andra åtgärder, anhängiggöra ersättningsansökningar och övriga ansökningar, avge utlåtanden, göra framställningar och söka ändring i beslut samt att själv eller genom ombud föra organets talan.

Vad som i 2 mom. stadgas om en ledande tjänsteinnehavare inom socialvården tillämpas på organets ordförande, om kommunen inte har en sådan tjänsteinnehavare eller denne är förhindrad eller jävigt att sköta uppgiften.

39 §

Vid lämnade av socialvård skall särskild uppmärksamhet ägnas klientens egna önskemål och möjligheter att delta i planeringen

12 §

Ett i 6 § 1 mom. angivet organs lagstadgade beslutanderätt och rätt att föra talan kan i en instruktion delegeras till tjänsteinnehavare som är underställda organet, frånsatt beslut om vård oberoende av egen vilja.

En tjänsteinnehavare som avses i 10 § 2 mom. har rätt att enligt de av organet fastställda grunderna och dess allmänna anvisningar på organets vägnar i brådskande fall besluta om vård oberoende av egen vilja och därtill anslutna andra åtgärder och att i dessa fall själv eller genom ombud föra organets talan.

(3 mom. upphävs)

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

av den vård som gäller honom. Klienten skall betjänas och service för honom anordnas även med beaktande av hans modersmål.

40 §

En socialvårdsklient och dennes förmyndare skall ge en tjänsteinnehavare och det organ som avses i 6 § 1 mom. sådana upplysningar som är nödvändiga för lämnande av socialvård.

(upphävs)

Innan upplysningar ges har klienten och dennes förmyndare rätt att få kännedom om varför upplysningarna behövs, för vilket ändamål de används samt till vilken myndighets eller vilka tjänsteinnehavares kännedom de bringas eller kan bringas.

Klienten har rätt att få uppgift om handlingar och annat material som en tjänsteinnehavare inom socialvården eller det i 6 § 1 mom. nämnda organet förfogar över och som har betydelse i hans ärende.

Vad som i 3 mom. är stadgat om rätten för socialvårdsklient att få uppgift om handling och material rörande honom gäller även förmyndare, då befogat skäl därtill föreligger.

56 §

Statlig och kommunal myndighet samt annat offentlighetsligt samfund, folkpensionsanstalten, pensionsskyddscentralen, pensionsstiftelse och annan pensionsanstalt, försäkringsanstalt samt samfund eller institution som bedriver vårdverksamhet eller sjukvårdsverksamhet är skyldiga att på begäran avgiftsfritt lämna socialvårdsmyndigheterna för utförandet av deras uppgifter erforderliga upplysningar och utredningar.

Barnatillsyningsman är berättigad att taga del av medicinska undersökningar som erfordras för faderskapsutredning utan hinder av vad som är stadgat om tynadsplikt för läkare och sjukvårdspersonal.

Socialvårdsmyndighet är berättigad att av andra myndigheter erhålla handräckning som krävs vid verkställandet av socialvården.

56 §

Statliga och kommunala myndigheter samt andra offentlighetsliga samfund, folkpensionsanstalten, pensionsskyddscentralen, pensionsstiftelser och andra pensionsanstalter, försäkringsanstalter samt sammanslutningar och verksamhetsenheter som bedriver vårdverksamhet eller hälso- och sjukvårdsverksamhet är skyldiga att på begäran av en socialvårdsmyndighet avgiftsfritt och utan hinder av sekretessbestämmelserna lämna denna alla sådana uppgifter och utredningar som de förfogar över och som socialvårdsmyndigheten behöver för att reda ut behovet av socialvård och för att ordna socialvården och vidta åtgärder vilka hänför sig till socialvården samt för att kontrollera de uppgifter som lämnats den.

Den skyldighet som avses i 1 mom. gäller även penninginstitut, om det föreligger grundad anledning för misstanke om att klienten eller dennes lagliga företrädare har lämnat otillräckliga eller otillförlitliga uppgifter.

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

57 §

Personer i statens och kommuns tjänst, andra personer som utför statliga och kommunala uppdrag eller arbetar i statens eller kommuns verksamhetsenhet, kommuns förtroendevalda samt personer vilka anlitas som sakkunniga vid organiserandet av socialvården får inte utan vederbörande persons eller, om han inte har förutsättningar att bedöma betydelsen av samtycket, dennes förmyndares eller annan vårdnadshavares medgivande yppa enskild eller familjs hemlighet, som de på grund av sin ställning eller sitt uppdrag har fått kännedom om.

Denna tystnadsplikt gäller även person som deltar i verksamhet vid annat offentligt samfund eller annan socialvårdsanstalt som upprätthålls av enskild serviceproducent eller vid annan verksamhetsenhet eller i eljest anordnad motsvarande verksamhet inom socialvården.

Vad som är stadgat i 1 mom. hindrar ej att något yppas för den som på tjänstens vägnar har rätt att få kännedom om saken.

58 §

Till straff för brott mot tystnadsplikten enligt 57 § döms enligt 38 kap. 1 eller 2 § strafflagen, om inte gärningen skall bestraffas enligt 40 kap. 5 § strafflagen eller stängare straff för den stadgas på något annat ställe i lag.

56 a §

Socialvårdsmyndigheterna har rätt att med hjälp av teknisk anslutning få sekretessbelagda personuppgifter ur skattemyndigheternas och folkpensionsanstaltens personregister även i strid med ett uttryckligt förbud av personen i fråga eller dennes lagliga företrädare för fastställande av avgifter och kontroll av uppgifter.

57 §

Socialvårdsmyndigheterna har rätt att av andra myndigheter få den handräckning som de behöver för att sköta sina lagstadgade uppgifter.

Socialvårdsmyndigheterna har rätt att ge utländska myndigheter handräckning och att begära handräckning från utländska myndigheter, om det är nödvändigt för att lösa en internationell rättstvist som har att göra med omsorgen om eller vården eller uppfostran av någon eller för att utreda och trygga en klients eller någon annans liv, hälsa, säkerhet eller sociala situation eller av någon annan motsvarande orsak. Dessutom förutsätts att den myndighet som sköter motsvarande sak i hemlandet enligt finsk lagstiftning har rätt att få eller skyldighet att ge handräckning i saken.

Den som ger handräckning skall utan hinder av skyldigheten att iaktta sekretess för socialvårdsmyndigheterna röja de uppgifter som skötseln av handräckningsuppdraget förutsätter.

58 §

Angående socialvårdsmyndigheternas skyldighet att iaktta sekretess gäller vad som bestäms i 6 kap. lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet.

Gällande lydelse

Vägrar någon i de fall som avses i 56 § att lämna i sagda paragraf avsedda upplysningar, skall han för brott mot den i socialvårdslagen stadgade skyldigheten att lämna uppgifter dömas till det straff som är stadgat i 1 mom.

Allmän åklagare får inte väcka åtal för en gärning som avses i 2 mom., om inte en socialvårdsmyndighet har anmält den till åtals.

59 §

(upphävs)

Föreslagen lydelse

Socialvårdsmyndigheterna har utan hinder av sekretessbestämmelserna rätt att i enlighet med vad som bestäms i 7 kap. lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet samt i 14—16 § lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (/199) röja uppgifter om en sekretessbelagd sak i de fall som avses i 56 § och 57 § samt för skötseln av ett handräkningsuppdrag som baserar sig på lag och ett uppdrag som socialvårdsmyndigheterna gett en privat.

Angående upphörande av sekretess i fråga om en handling och upphörande av tystnadsplikt bestäms i 31 och 32 § lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet.

Vad som ovan bestäms om socialvårdsmyndigheternas skyldighet att iaktta sekretess gäller också den som har fått del av sekretessbelagda uppgifter i de fall som avses i 56 § och 57 §.

59 §

Till straff för brott mot skyldigheten att iaktta sekretess enligt 58 § döms enligt 35 § lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet.

Vägrar någon att lämna de uppgifter som avses i 56 § eller 57 § 3 mom. eller att ge handräkning som avses i 57 § 1 mom., skall straff dömas ut enligt 40 kap. strafflagen (39/1889).

Allmän åklagare får inte väcka åtal för en gärning som avses i 2 mom., om inte en socialvårdsmyndighet har anmält den till åtal.

Denna lag träder i kraft den 199 .

Om det i den övriga lagstiftningen hänvisas till sådana bestämmelser i socialvårdslagen som har upphävts eller ändrats genom denna lag, skall hänvisningen i fråga om bestämmelser som upphävs anses avse motsvarande bestämmelser i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården och i fråga om bestämmelser som ändrats anses avse denna lag eller motsvarande bestämmelser i den.

